

ARV och MINNE

MEDLEMSBLAD Nr 23 AUGUSTI 2005



KATOLSK HISTORISK FÖRENING I SVERIGE



Skyddsengeln
Bönbok för katolske kristne
1887

Ur innehållet

- * Barnarov anno 1701
- * Årsmötet
- * Concordia Catholica
- * Psalmboken Cecilia 1902
- * Litteraturanmälningar
- * En landsortsprästs vedermödor
- * Första svenska elisabethsystem
- * SÄPO om birgittasystrarna 1934
- * Jesuiterna från Gislaved
- * Bön- och mässböcker på svenska
- * Höstens program

KHF:s logotyp här ovan utgörs av en ristning på en runsten från 1000-talet som stått vid Kalmar kyrka i Uppland. Den är en av de första människoframställningarna i Sverige, av både man och kvinna. De följer korset och håller det högt. En nästan tusenårig kristen trosbekännelse i vårt land.

KATOLSK HISTORISK FÖRENING I SVERIGE

Adress c/o Gun Wanders, Tegnégatan 18, 113 58 Stockholm

Pg 22 20 10 - 1

Hemsida: <http://hem.passagen.se/katolskhistoria/>

STYRELSE

Ordf: Gun Wanders, Tegnég. 18, 113 58 Stockholm, 08-15 85 31,
wanders@home.se

Vice ordf: Halina Brzezinska, Setterwallsv. 11, 131 36 Nacka, 08-716 57 44,
halina@comhem.se

Sekr: Karin Monié, Garvarg. 14, 112 21 Stockholm, 08-650 39 54,
karin.m.monie@telia.com

Kassör: Lars Hallberg, Göran Perssons v. 19, 171 55 Solna, 08-83 89 78,
lars.hallberg@mbox304.swipnet.se

Ledamöter: Kjell Blückert, Österplan 13, 753 31 Uppsala, 018-12 14 04,
kjell.bluckert@rj.se

Maria Waxegård, Fleminggatan 1, 602 24 Norrköping, 011-20 01 81,
maria.waxegard@nt.se

Adressändring anmäls till kassören

VALBEREDNING

James Blom, Almhagsvägen 20, 178 38 Ekerö, 08-560 312 58, bloms@tele2.se

Karin Evers, Lyckovägen 9, 167 52 Bromma, 08-80 68 37

Margareta Jaringe, Luthagesplanaden 30 C, 752 24 Uppsala, 018-55 65 39

KHF:s KONTAKTPERSONER I GÖTEBORG OCH SKÅNE

Roland Allnert, Björkuddsgatan 12, 412 62 Göteborg, 031-18 21 09
roland.allnert@telia.com

Birgit Kordina, Nicoloviusgatan 10 B, 217 57 Malmö, 040-91 87 86

K. Arne Blom, Småskolevägen 22, 224 67 Lund, 046-14 29 18

MUSEIGRUPPEN

Britt-Inger Johansson, Odensgatan 16 A, 753 13 Uppsala, 018-50 68 75, lessa@bredband.net
(sammankallande), Hans Åke Bergström, Anneli Magnusson, Sabrina Norlander

REDAKTIONSKOMMITTÉ FÖR SKRIFTSERIEN

Kjell Blückert, redaktör

Lars Hallberg, Åsa Karlsson, Karin Monié

REDAKTIONSKOMMITTÉ FÖR ARV och MINNE

Lars Hallberg och Karin Monié

Artiklar till medlemsbladet sändes till redaktionskommittén

vill bli borgare, menade en annan. Kanske lagrummet bara gäller borgarebarn, frågade andra. Dessutom var saken politiskt känslig eftersom självaste franske ambassadören låg bakom försöket att föra bort barnen till ett katolskt land.

Gyllenstierna tvingades att först av alla motivera sin åsikt. Han sade sig tolka lagen så att barn till främmande trosbekännare inte fick släppas ur riket förrän barnen uppnått en sådan ålder att de kunde uttala sig om de ville bli borgare eller inte. Det är nödvänligt att tillfråga barnen om detta, hävdade han.

De övriga riksråden, trötta på diskutera-ndet, uppdrog åt Gyllenstierna att i egen-skap av överståthållare och exekutor ta reda på vad barnen på fartyget ville.

Snöpligt misslyckande

Gyllenstierna var nog inte odelat glad åt uppdraget. Han var visserligen en paragraf-ryttare av rang och gick aldrig med på det minsta undantag. Men måste han ensam ta ansvaret, då blev han rädd. Tänk om han gjorde något fel och råkade i sin konungs onåd!

Han började med det som var lättast – att förmana andra. Både magistraten och konsistoriet i Stockholm fick skrivelser från honom där han inskräppte att de noga måste övervaka att främmande trosbekännare som blivit borgare uppfostrade sina barn i den rätta kristliga läran.

Vidare skaffade han sig upplysningar om barnen på fartyget. Det visade sig att två av dessa var barn till ambassadörens stallknekt. De tillhörde alltså kategorin "ambassadörens husfolk" som inte berördes av de svenska uppfostringsreglerna.

Två tonåringars far var en konstnär som Karl XI kallat från Frankrike för att utföra målningar på det nybyggda Stockholms slott och deras mor hade fått anställning hos prinsessan Ulrika Eleonora. Prinsessan hade gett barnen pengar till deras resa. Inte kunde väl riksråden ge sig till att hindra det som prinsessan uppmuntrat?

Den perukmakare vars fyra barn var med på fartyget, hade under flera år varit borgare i

Stockholm men med sin familj flyttat till Riga. Där hade han och hans hustru nyligen dött och lämnat sina barn i största elände. Den franske ambassadören som just då uppehållit sig i Riga, hade tagit barnen med sig till Sverige för vidare befordran till Frankrike. Det var barmhärtigt gjort av ambassadören, medgav Gyllenstierna, och perukmakaren var ju förresten inte längre borgare i Stockholm. Därtill kom att vinden de senaste dagarna varit så favorabel att fartyget med barnen seglat iväg.

– Jag kan alltså inte låta hämta dem tillbaka, konstaterade Gyllenstierna, antagligen med en viss lättnad. Men nog var det snopet för honom att behöva redovisa misslyckandet för kollegerna i det kungliga rådet.

Tacksamma katoliker

Samtidigt rapporterade en sekreterare vid franska ambassaden i Stockholm till sina överordnade i Frankrike att ambassadören lämnat Sverige. Han berättade att ambassadören på ett fartyg, som avgått några dagar innan det fartyg han själv avrest med, låtit föra ombord flera franska barn från Stockholm och några fattiga föräldralösa barn från Riga. Om ambassadören inte skulle ha gjort detta skulle alla dessa barn utan tvivel ha blivit lutheraner, framhöll sekreteraren och fortsatte: "Denna kärleksgärning har mycket rört och glatt den franska kolonin i Stockholm. Ambassadören ordnade med barnens ombordtagande på ett sådant sätt att det varken ledde till bekymmer för honom själv eller väckte misstankar hos prästerna i Stockholm. De visste inte vad som pågick och de känner fortfarande inte till det."

Den lovordande sekreteraren levde tydligen i fullständig okunnighet om de höga myndighetspersonernas aktivitet att försöka stoppa barnens bortförande.

Kamp om barn

Bland barnen på fartyget som stävade mot Frankrike befann sig troligen en åttaårig pojke som en tidigare fransk ambassadör tagit hand om. Detta hade skett när pojkens katolska mor, övergiven av sin make, avled i Stock-

holm. Även då hade lutherska präster klagat hos överståthållaren. De påstod att ambassadören skickat tre karlar att med våld föra pojken till hans hus.

– Ingen brydde sig om pojken, jag hade inte samvete att låta honom svälta ihjäl, försvarade sig ambassadören hos kanslipresidenten Oxenstierna. När han avslöjade sitt tilltag i en rapport till den franske kungen kom han med en annan förklaring: "En lite tokig luthersk präst försöker med pengar locka till sig unga pojkar och ville också ta den här lille, men jag räddade honom". Han bad att franske kungen, när ambassadören lämnat sin post, skulle beordra ambassadprästen att undervisa pojken i den katolska religionen och se till att näste ambassadör, le Comte de Guiscard, lät pojken bo hos sig till dess de Guiscard kunde ta med pojken till Frankrike. Själv ville han – mån om att framstå som en oklanderlig och laglydig person – inte föra bort barn från Sverige.

Däremot medverkade en ivrig jesuit, anställd hos den kejsarliga ambassadören i Stockholm, flera gånger under 1690-talet till att tioåriga pojkar med sina katolska

föräldrars samtycke i hemlighet sändes till katolska läroanstalter i utlandet.

Detta väckte harm bland lutherska präster. De begärde att överståthållaren skulle tillhålla patern att skaffa gossarna igen och låta patern bli näpst för att han förförde folk till den papistiska villfarelsen. Men såsom tjänare hos en ambassadör åtnjöt jesuiten immunitet och kunde inte bestraffas.

Saknad av ingen

Överståthållaren Gyllenstierna hade alltså det lutherska prästerskapets stöd i sin omedgörlighet gentemot katoliker. Han fortsatte att idogt tillse att de inte företog sig något som svensk lag förbjöd och var obeveklig i sin vägran att tillåta dem delta i en katolsk mässa eller mottaga sakramenten.

År 1705 dog han. Det är knappast överraskande att den katolik i Stockholm som underättade franska regeringen om Gyllenstiernas bortgång slutade sitt meddelande med orden: "Aldrig har en människa blivit mindre saknad."

Barbro Lindqvist

Källor

Uppgifter till denna artikel har jag funnit i handlingar i bl.a. riksrådsprotokollen i Riksarkivet, Stockholms domkapitels arkiv och Överståthållarämbetets arkiv i Stockholms stadsarkiv samt ambassadörsdepescher i Archives des affaires étrangères i Paris.

Hjälp Arv och Minne att bli ett innehållsrikt medlemsblad!
Stora och små bidrag mottages tacksamt av redaktionen.

Från kolfält till missionsfält

I Arv och Minne nr 19, augusti 2003, anmäldes passionistbroder **Gabriel Morans** då på engelska utkomna minnen (*From Coalface to Mission Field*) från ett långt liv i Kyrkans tjänst i England och Sverige. Hit kom br Gabriel 1951 som en av de fyra pionjärerna bland passionisterna som sändes till verksamheten i Småland. Nu finns den lilla skriften översatt till svenska med titeln *Från kolfält till missionsfält*. Den finns att köpa i Katolsk bokhandel.

Ordförandens rader

Alltsedan KHF grundades för 12 år sedan har vi drömt om och arbetat för att få till stånd ett museum. Många föremål av olika typer har samlats under flera år. Framförallt har vår medlem Rainer Kunze under många år djupt engagerat sig i samlingsarbetet och fått ihop en stor samling som tidigare förvarades i Biskopsämbetets vindslokaler. Tidigt bildade KHF en museigrupp, som idag leds av fil. dr Britt-Inger Johansson.

Det fanns föremål att visa. Det fanns villiga fackpersoner som kunde ge råd. Men hur skulle vi kunna komma vidare? Det har varit mycket motigt, men nu tycks det ha kommit en ljusning. En volontär, Catherine McLaughlin, har med Biskopsämbetets goda minne åtagit sig att närmare sortera och katalogisera föremålen till ett blivande katolskt historiskt museum. Kartongerna med föremål flyttades för ett par år sedan till ett magasin, men hamnade där huller om buller, i mycket damm. Catherine har börjat med städning och märketiketter har inköpts. Britt-Inger har tagit fram ett dataprogram för katalogiseringen. Jag hoppas verkligen att flera steg nu har tagits mot en katalogisering av museiföremålen och att de sedan på ena eller andra sättet kan visas.

Har ni några föremål som ni tror kan passa för ett museum så tag kontakt med museigruppen eller styrelsen. Glöm heller inte efterlysningen av äldre kort och brev från katolska präster till lekmän; se Arv och Minne nr 22.

Vi ser fram mot en höst med föredrag och insamlade av information om vår katolska historia både i Stockholm och på flera andra platser i Sverige.

Gun Wanders

Hur går det med museet?

Styrelsen har under det senaste året haft museifrågan i fokus för sitt arbete. Det är angeläget att hitta en framkomlig väg för hur det önskade arbetet med ett museum bör gå till och hur ansvarsförhållande och ekonomifrågor kan lösas. Styrelsen har i samråd med museigruppen vid ett par tillfällen skriftligen redovisat sin syn för Biskopsämbetet.

I avvaktan på en reaktion från Biskopsämbetet hade Sven-Erik Pernler på styrelsens vägnar personlig kontakt med ämbetet i oktober förra året. I januari i år deltog museigruppen i styrelsens möte och en livlig och konstruktiv diskussion om förutsättningarna för KHF:s engagemang i museifrågan fördes.

Gruppen och styrelsen enades att på nytt kontakta Biskopsämbetet. Centralt för KHF är

- att registreringen av de befintliga föremålen snarast kommer igång i samarbete med museigruppen,
- att Biskopsämbetet är berett att tillföra styrelsen breddad administrativ och ekonomisk kompetens och ställer en lämplig kraft till förfogande,
- att ekonomiska resurser ställs till förfogande från stiftets sida också i ett längre perspektiv.

Som framgår av "Ordförandens rader" har arbetet med katalogiseringen påbörjats, om än t.v. i blygsam utsträckning.

GLÖMT ATT BETALA MEDLEMSAVGIFTEN?

Inbetalningsblankett medföljer detta häfte till dem,

som ännu inte betalat 2005 års avgift.

Glöm inte att skriva avsändare på blanketten!

KHF:s ÅRSMÖTE

Vid föreningens årsmöte i Domkyrkosalen den 9 april 2005 var 26 personer närvarande. *James Blom* utsågs att som ordförande leda förhandlingarna. Styrelsen beviljades ansvarsfrihet för 2004 års förvaltning. *Sven-Erik Pernler* som i fjol valts som styrelseledamot på ett år, önskade inte omval. På valberedningens förslag invaldes i hans ställe *Kjell Blücker*, på ett år. *Lars Hallberg* omvaldes på tre år. Samtliga revisorer omvaldes för ett år, *Kristina Franzén* och *Bo Gillner* som ordinarie och *Magnus Wetterberg* som revisorssuppleant. Till valberedning för ett år omvaldes *James Blom* (sammanställande), *Karin Evers* och *Margareta Jaringe*.

Årsavgiften, som varit oförändrad sedan KHF:s tillkomst, beslöts förbli så även nästa år.

Pater Peter Hornung hade i anslutning till sin 85-årsdag strax före årsmötet utsetts till hedersledamot i föreningen (se hans kommentarer nedan). Informerades vidare om utvecklingen i de angelägna museifrågorna och om föreningens fortsatta skriftutgivning.

Efter förtäring höll professor *Sten Hidal* under rubriken "... förblindande en vidskeplig allmog" föredrag om Carl von Linnés antikatholicism. Medlemmar har en ny chans att höra föredraget i Lund den 10 september.

Nye styrelseledamoten

Kjell Blücker är född 1955 i Karlskoga, bor i Uppsala och är gift med Ann. Han arbetar som forskningssekreterare vid Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond med ansvar för bland annat beredning av forskningsansökningar i historisk-filosofiska ämnen och infrastrukturellt stöd. Blücker är utbildad gymnasielärare i historia och religionskunskap och har under ett antal år varit verksam som lärare i Nyköping. I början på 90-talet återvände han till Uppsala och disputerade där i kyrkovetenskap på avhandlingen *The Church as Nation. A Study in Ecclesiology and Nationhood* (Verlag Peter Lang, 2000). Förra året utkom han med boken *Moder, syster eller sköka. Bilden av katolska kyrkan i kristen press år 1989* (Artos). Blücker är medlem av redaktionen för jesuiternas tidskrift *Signum*; tidigare har han varit ledamot i Katolska Ekumeniska Nämnden och sekreterare i Svenska Kyrkohistoriska Föreningen. Han har varit medlem av KHF:s styrelse en period på 90-talet och har sedan starten varit redaktör för föreningens skriftserie.

Tack!

Under det senaste årsmötet meddelade styrelsen att undertecknad med anledning av sin 85-årsdag blivit utsedd till hedersledamot i KHF. Jag blev överraskad och glad och jag tackar för utmärkelsen. Jag ser den som en bekräftelse på mitt intresse för KHF sedan den startades för 12 år sedan.

Detta intresse kan hänga ihop med att jag varit verksam i S:ta Eugenia under 55 år. På så sätt får man ju ett annat perspektiv än när man flyttas till en ny församling innan man börjat rota sig i den gamla.

När jag ser föreningens specifika målsättning framstår dess utveckling mycket positiv. Detta gäller både antalet medlemmar och själva verksamheten.

Det är dock på två punkter som jag anser föreningen borde vara mera aktiv. Den ena är behovet av en aktiv kontaktman eller -kvinna i varje församling för att bevaka de lokala kyrkohistoriska intressena. Den andra punkten är förstås behovet av ett stiftsmuseum. Denna fråga har ju diskuterats mycket flitigt. Kanske har man till att börja med lagt ribban för högt? Frågan bör behandlas med förtur – så länge det finns äldre församlingsbor som minns ett och annat...

Lycka till säger

Peter Hornung SJ

Tack till Sven-Erik Pernler

Under sitt år i föreningens styrelse hann Sven-Erik Pernler uträtta mycket. Energiskt har han satt igång projekt som går ut på att sprida kännedom om KHF runt om i landet. Han har initierat presskontakter och upprättande av ett föreläsarregister. Särskilt värdefullt har hans engagemang i museifrågan varit.

I styrelsen har han lämnat ett tomrum efter sig. Man kan bara hoppas att hans insatser kommer att följas upp så engagerat som möjligt. Kanske kan han komma tillbaka till styrelsen när hans tid tillåter det. Då är han mycket välkommen.

Skriftserien tar fart

Som medlemmarna säkert har märkt har skriftserien börjat ta fart. Vi samarbetar nu med bokförlaget Catholica. I vintras utkom vår tredje skrift *Kvinnligt klosterliv i Sverige och Norden : En motkultur i det moderna samhället* (ingick i årsavgiften för 2004). Förhoppningsvis blir det en julkupp till medlemmarna i år: en biografi över kung Sigismund av Stefan Östergren. Därefter följer en överraskning av lite mer lättläst slag. Bakom den står Anna Dunér.

I redaktionskommittén för skriftserien ingår Kjell Blücker, redaktör, Lars Hallberg, Åsa Karlsson och Karin Monié. Kommittén tar gärna emot förslag till nya skrifter.

Både vår tidigare skrift nr 2, *Fredrik Muckenhirn : Katolsk präst och luthersk kyrkoherde* av Erland Olson och Barbro Lindqvist och den nya skriften kan köpas via KHF. Skrift nr 2 kostar 30 kr, skrift nr 3 *Kvinnligt klosterliv* kostar 130 kr plus ev. portokostnader.

NYA MEDLEMMAR

Under första halvåret 2005 har KHF fått följande nya medlemmar:

Alberto Cardelus Gassiot, Stockholm
German Diaz Guerra, Stockholm
Sture Gustafson, Bandhagen

Sten Hidal, Lund
Catherine McLaughlin, Skarpnäck
Karin Wallén, Sala



BOKSLUT FÖR 2004 I SAMMANDRAG

Ingående behållning 2004-01-01 122 940 kr

Inkomster

Medlemsavgifter	29 400 kr
Medlemsmöten	1 135 kr
Skriftserien	330 kr
Övrig skriftförsäljning	360 kr
Övriga inkomster	2 347 kr
Summa inkomster	33 572 kr

Utgifter

Medlemsmöten	6 472 kr
Medlemsblad (tryckn.)	10 907 kr
Administration m.m.	8 676 kr
Summa utgifter	26 055 kr

Överskott av årets verksamhet 7 517 kr

Utgående behållning 2004-12-31 130 457 kr

VERKSAMHETSBERÄTTELSE

för Katolsk historisk förening i Sverige för verksamhetsåret 2004

Styrelsen bestod fram till årsmötet den 20 mars 2004 av Gun Wanders, ordförande, Halina Brzezinska, vice ordförande, Karin Monié, sekreterare och Lars Hallberg, kassör. Revisorer var Erik Ende, Björn Kåhre och Björn Nyström (suppleant).

Till nya ledamöter valdes vid årsmötet 2004 Sven-Erik Pernler på 1 år och Maria Waxegård på 3 år. Till revisorer utsågs på 1 år Kristina Franzén, Bo Gillner och Magnus Wetterberg (suppleant).

Vid den nya styrelsens konstituering utsågs fortsatt Halina Brzezinska till vice ordförande, Karin Monié till sekreterare och Lars Hallberg till kassör.

Valberedningen har bestått av James Blom, Karin Evers och Margareta Jaringe.

Styrelsesammanträden under året

Styrelsen har under året haft 7 protokollförda sammanträden.

Medlemsantal

Föreningen hade vid årsslutet 304 (året förut 291) medlemmar, som erlagt årets avgift, varav 22 (23) församlingar, ordenskommuniteter eller andra sammanslutningar. Därtill kom 1 (4) ny medlem, som under årets sista månad erlagt medlemsavgift för kommande år, alltså totalt 305 (295) betalande medlemmar, en liten ökning.

Lokalavdelning finns i Göteborg (med egen hemsida på nätet) och en aktiv verksamhet även i Lund.

Sammankomster under året

Under året har föredrag och andra arrangemang anordnats på olika platser i landet.

- Den **16 februari**: Kristus Konungens kyrka i Göteborg, Carl-Erik Törnqvist om *Py Sörman – luthersk prästdotter, författarinna och katolsk konvertit*. 40 deltagare.
- Den **19 februari**: S:ta Eugenia kyrka i Stockholm, Davor Zovko om *Heraldik – läran om vapen*. 27 närvarande.
- Den **13 mars**: S:t Thomas kyrka i Lund, Margareta Kieffer om *Att återväcka mysteriet – Johannes Paulus' encyklika om eukaristin*. 50 deltagare.
- Den **20 mars, årsmöte**: Domkyrkosalen, Domkyrkan i Stockholm, Lars Bergquist om *Birgittajubileet i backspegeln*. 43 deltagare.
- Den **22 april**: S:ta Eugenia kyrka i Stockholm, pater Matthias Grahm OSB om *Orientalisk tradition i Sverige*. 33 åhörare.
- Den **11 september**: S:t Thomas kyrka i Lund, Sten Hidal om *Mässans rötter i synagoga och öken*. 45 deltagare.
- Den **21 september**: S:ta Eugenia kyrka i Stockholm, Ulf Silfverling om *Bröder i tro. Bilder ur 125 år av katolskt föreningsliv. Om Sankt Josefs förening*. 18 åhörare.
- Den **27 september**: Kristus Konungens kyrka i Göteborg, *Diskussion kring Roland Allnerts text om katolskt liv i Göteborg*. 16 deltagare.
- Den **29 september**: S:t Lars kyrka i Uppsala, Hans Obermüller, Pehr Thorell, Saskia Offermans och Maria Hasselgren, paneldiskussion: *Sveriges unga katoliker (SUK) igår – idag – i morgon*. 6 åhörare. Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense.
- Den **6 oktober**: S:t Lars kyrka i Uppsala, fader Ingvar Fogelqvist om *Den heliga Birgitta som feminist?* 13 åhörare. Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense.
- Den **25 oktober**: Kristus Konungens kyrka i Göteborg, *Inventering av lokalavdelningens medlemmars intresse- och kunskapsområden*. 8 deltagare.
- Den **28 oktober**: S:ta Eugenia kyrka i Stockholm, pater Erwin Bischofberger, SJ, om *Från ghettokyrka till röst i samhället*. 42 åhörare.
- Den **30 oktober**: S:t Thomas kyrka i Lund, Stephan Borgehammar om *Predikans olika skepnader*. 50 deltagare.
- Den **3 november**: S:t Lars kyrka i Uppsala, Eva Lindqvist Sandgren om *Bokmåleri i Vadstena kloster*. 12 åhörare. Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense.

- Den 16 november: S:ta Birgitta kyrka i Norrköping, Barbro Lindqvist om *Birgittas två skallar. En 360-årig kriminalgåta*. 30 deltagare.
- Den 22 november: Kristus Konungens kyrka i Göteborg, *Fortsatt diskussion kring församlingskrönikan*. 8 deltagare.
- Den 25 november: S:ta Eugenia kyrka i Stockholm, Monica Hedlund, *Glömmen ej den gamla som skrev. Om Kristina Hansadotter Brask, en skrivande Vadstenasyster*. 23 åhörare.

Arv och Minne

KHF:s medlemsblad **Arv och Minne** har utkommit med två nummer, det första i januari, det andra i augusti, båda redigerade av Lars Hallberg och Karin Monié.

Hemsidan

Margareta Björndahl har varit redaktör för föreningens hemsida under adress <http://hem.passagen.se/katolskhistoria/>

Museifrågan

Styrelsen har under året i samråd med museigruppen löpande diskuterat hanteringen av de **katolska kulturarvsföremålen** och frågan om ett museum. Den 19 mars skickades en skrivelse i ärendet till Biskopsämbetet. Skrivelsen berörde i synnerhet det akuta behovet av medel för professionell katalogisering och hantering av befintligt material. Biskop Anders Arborelius skickade ett positivt hållet svar den 10 april och hänvisade till kommande handläggning.

Sven-Erik Pernler sammanträffade sedan i oktober på styrelsens uppdrag personligen med biskop Anders Arborelius och Tommy Thulin för att vidare dryfta frågan.

Den 25 november skickade styrelsen en ny skrivelse till Biskopsämbetet med ansökan om medel för katalogisering av museiföremål.

Museigruppen har under året bestått av Britt-Inger Johansson (sammankallande), Anneli Magnusson, Hans Åke Bergström och Sabrina Norlander.

Kontaktpersoner

Kontaktpersoner i Göteborg och Skåne har varit Roland Allnert, Göteborg, K. Arne Blom, Lund och Birgit Kordina, Malmö.

Skriftserien

Redaktör för föreningens skriftserie har varit Kjell Blücker. Under året har pågått arbete med en titel, *Kvinnligt klosterliv i Sverige och Norden – En motkultur i det moderna samhället*, som vid årets slut var under tryckning. Ytterligare ett par titlar är under planering.

Ekonomisk rapport

Ekonomisk rapport redovisas separat.

Stockholm i januari 2005



Gun Wanders



Halina Brzezinska



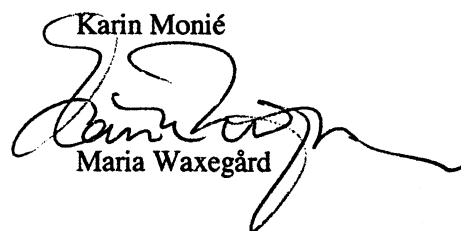
Karin Monié



Lars Hallberg



Sven-Erik Pernler



Maria Waxegård

MÖTEN I VÅRAS

I *Uppsala* talade teol. dr **Kjell Blücker** den 19 januari inför 30 personer i anslutning till sin nya bok över ämnet *Moder, syster eller sköka. Bilden av katolska kyrkan i nordisk kristen press*. Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense.

I *Lund* fortsatte den tematiska serien kring mässfirandet med tre föredrag. Den 22 januari talade pater **Anders Piltz** om *Den medeltida mässan* (ett 50-tal deltagare), den 12 mars diakon **Lars Lindskog** om *Mässan i vår tid* (ca 25 delt.) och den 9 april pater **Henrik Alberius** om *Kristi kropp och blod. Eukaristins mysterium* (ca 35 delt.). Ytterligare ett föredrag anordnades i Lund, den 26 februari, då **Anders Piltz** talade under rubriken *En dröm om kristen enhet: i skuggan av Gulag* (ett 50-tal närvarande, se artikel senare publicerad i Signum 2005 nr 4)

I *Stockholm* anordnades tre möten, varav två i Eugenias lokaler. Den 27 januari berättade fil. dr **Britt-Inger Johansson** om *Kyrkobyggnaden och den funktionella mångfalden* (19 närv.) och den 24 februari docent **Sven-Erik Pernler** om *Sankta Elin av Skövde – en kvinna (?) och hennes kult* (23 åhörare). Årsmötet den 9 april ägde som vanligt rum i Domkyrkosalen med 26 personer

närvarande och därefter föredrag av professor *Sten Hidal* (se notis om årsmötet ovan s. 7).

Lokalavdelningen i *Göteborg* inbjöd till möten vid fem tillfällen, de flesta gångerna för att diskutera hur en framtida tryckt församlingshistorik borde se ut, en diger krönika finns nu i manuskript utarbetat av Roland Allnert: Den 31 januari samtalade gruppen med kyrkoherde **Göran Degen** om församlingskrönikan (10 närv.). Den 22 februari kåserade **Roland Allnert** om *Lars Skytte, den svenske ministern som blev franciskanmunk* (7 närv.). Den 31 mars lämnades en lägesrapport om hur långt *församlingskrönikan* växt och samtalades speciellt över listan på församlingens kaplaner (5 närv.). Den 26 april höll **Gunnel Becker** ett uppskattat föredrag om *Selma Lagerlöfs italienska resor* och hennes kontakt med den katolska kyrkan och dess påverkan i hennes verk (ca 25 närv.). Vid sista mötet den 31 maj såg man en videoinspelning av en *TV-sänd högmässa* från Kristus Konungens kyrka i november 1982 och samtalades man om förändringarna av kyrkorummet. 17 personer närvarande, däribland några ungdomar.

HÖSTENS KOMMANDE PROGRAM

De vid Arv och Minnes tryckning fastställda programmen äger rum i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg. Ev. fler program annonseras på föreningens hemsida: <http://hem.passagen.se/katolskhistoria/>

De tre programmen i *Stockholm* äger alla rum i S:ta Eugenias lokaler. De inleds den 22 september då Sveriges ambassadör vid Heliga Stolen, dvs. Vatikanen, **Fredrik Vahlquist**, talar under rubriken *Sveriges förbindelser med Heliga Stolen*.

Den 27 oktober delar **Barbro Lindqvist** med sig av sina forskningsrön kring Sveriges katoliker för 300 år sedan: *Vad första kyrkoboken berättar – och inte berättar. Katoliker i Stockholm på Karl XII:s tid*.

Den 17 november talar teol. dr **Kjell Blücker** om den ekumeniska utvecklingen efter påvebesöket i Sverige: *"Att kyssa påvens fötter"*. *Det svenska ekumeniska landskapet efter 1989*.

I S:t Lars församlingssal i *Uppsala* blir det en programpunkt i samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense. Den 9 november talar fil. dr **Britt-Inger Johansson** under rubriken *"Av levande och utvalda stenar bygger du ett hus för din härlighet"* – *Tankar om kyrkobyggnaden*.

I S:t Thomas församlingssal i *Lund* blir det två föredrag. Den 10 september håller professor **Sten Hidal**, liksom vid årsmötet i våras, föredraget *"... förblindande en vidskeplig allmoge"*. *Om Carl von Linnés antikatholicism*. Och den 8 oktober talar teol. dr **Kjell Blücker**, liksom senare i Stockholm, kring den ekumeniska utvecklingen som skett sedan påvebesöket i Sverige: *"Att kyssa påvens fötter"*. *Det svenska ekumeniska landskapet efter 1989*.

Lokalavdelningen i *Göteborg* planerar att ha sammankomster sista tisdagen i månaden, dock ej i september. Två programpunkter faller utanför denna ram. Så talar tisdagen den 6 september docent **Sven-Erik Pernler** om *S:ta Helena av Skövde och den helige biskopen Brynolf Algotsson – Så lika och ändå så olika* och torsdagen den 29 september docent **Yvonne Maria Werner** om *Vår nye påve Benedikt XVI och hans teologi*.

Concordia Catholica – en pigg 110-åring



Den 17 november år 1895 föddes *Familjeföreningen Concordia Catholica (FCC)* med syfte att främja samvaron mellan katoliker i Stockholmsområdet. Profilen har från starten varit kristen, katolsk och kulturinriktad. Denna inriktning försöker föreningen fortfarande leva upp till genom ett varierat program med föreläsningar, studiebesök, en årlig vårutflykt (i år till Albertus Pictorkyrkorna Yttergran, Härnevi och Härkeberga med professor Jan Svanberg som guide) och allmän trevlig samvaro. Oftast ingår också en lätt supé. Omkring åtta programpunkter per år brukar arrangeras.

Föreningen har idag ca 150 medlemmar i åldrarna från 30 – 90 år och är öppen för var och en (även icke-katoliker), som sympatiserar med dess syften. Den har inga egna lokaler utan alternerar främst mellan de olika församlingslokalerna och S:t Birgittas katolska folkhögskola. Föreningen står i stor tacksamhetsskuld för den välvillighet med vilken församlingarna och folkhögskolan upplåter lokalerna för våra sammankomster.

Partiellt namnbyte

Någon riktig familjeförening har FCC aldrig varit. Den tidigare (1879) grundade S:t Josefs Föreningen (då med namnet Katolska Handtverksföreningen) var för män. Elisabethföreningen (1887) var för kvinnor och ordet *familjeförening* ville poängtera just att båda könen var välkomna. Tanken var även att vi ska vara bröder och systrar i Kristus – en stor familj. (Under många år arrangerade föreningen dock julfester för barnen, vilka säkert också var välkomna med på föreningens utflykter.)

Idag är det juridiska namnet (bank, pg etc) fortfarande *Familjeföreningen Concordia Catholica*. Namnet kan dock ge den felaktiga signalen till ensamstående och par med vuxna barn, att föreningen är till för familjer och att de inte har där att göra. Därför har ordet *Familjeföreningen* suddats bort eller tonats ner i alla övriga sammanhang. Kvar står *concordia* – med hjärtat. Den öppna och vänliga stämningen som präglar sammankomsterna främjar både ekumeniska samtal och utbyte mellan olika generationer och mellan människor med ursprung i vitt skilda länder och kulturer.

I tryggt förvar

I Arv och Minne måste förstås något sägas om föreningens arkivalier. Föreningens historia finns, tack vare arkivarierna Lars Hallberg och Edward Blom, väl bevarad på Riksarkivet.

Till hundraårsjubileet författade föreningens dåvarande ordförande *Berndt Bodin* en jubileumsskrift, *Familjeföreningen Concordia Catholica 100 år 1895 – 1995*, på drygt 150 sidor med bilagor. Ur protokoll, räkenskaper och revisionsberättelser har Bodin tagit fram det viktigaste, intressantaste och roligaste ur föreningens långa historia.

Ett konstnärligt utsökt vackert och välgjort föreningsstandar från 1898 med den Heliga Familjen på framsidan och texten Familjeföreningen Concordia Catholica på baksidan omgivet av blomrankor och kors, finns också i föreningens ägo och tas fram vid högtidliga tillfällen. Se bilden ovan!

Ett hållbart kitt

Man talar idag om föreningsdöden. Sankt Josefs Förening firade förra året sitt 125-årsjubileum och nu är det Concordias tur med 110-årsjubileum. Utan att yvas gläder vi oss åt att den katolska samhörigheten har varit ett så hållbart kitt. Framtiden är dock alltid ovisst och vi välkomnar gärna intresserade att gästa föreningen.

Psalmboken Cecilia 1902

På senhösten utkommer vår nya *Cecilia: Katolsk gudstjänstbok*. Den ersätter 1987 års psalmboksutgåva, som i sin tur hade föregångare med samma namn från 1902 och 1950. Ansvarig för 1902 års psalmbok var jesuitpater Eduard Wessel (1856–1933), verksam i Sverige 1885–1931: först några år i Göteborg, därefter vid Eugeniakyrkan. Följande redogörelse publicerades i *Hemmet och Helgedomen* 1933 nr 7, insänd av pater Wessel strax före hans död.

Hur sångboken "Cecilia" kom till.

Under tyska kulturkampen på 1870-talet hade biskopen av Osnabrück från sitt biskopsstift så att säga lånat till svenska missionen präster för vilka han på grund av den dåvarande hårda lagen i Tyskland i sitt eget stift icke hade någon anställning. När denne överherde 1884–85 såg sig föranledd att hemkalla sina präster, fingo dessa ersättas genom andra som även de rekvirerades från Tyskland. Vad beträffar Göteborg anförtröddes kyrkoherdebefattningen där år 1885 åt Pastor J. Lohmeyer, som under ett års vistelse i Stockholm hade förberett sig till att övertaga ledningen av katolska församlingen i Sveriges andra stad. Till pastorsadjunkt utsågs under tecknad, som i synnerhet av två skäl syntes vederbörande särdeles lämplig för arbete i svenska missionen.

Min ungdom – jag var då blott 29 år gammal – tycktes underlätta studiet av svenska språket och min musikaliska begåvning väckte förhoppningar, att jag skulle kunna verka för befrämjandet och höjandet av den katolska kyrkomusiken. I detta senare hänseende öppnade sig för mig snart ett mig tilltalande arbetsfält. Min 7-åriga vistelse i Collegium Germanicum i Rom hade lämnat mig tillfälle att sätta mig in i riktig förståelse för den liturgiska sången, sådan den i katolska församlingar i gregoriansk koral och flerstämmig sång är i bruk. Så hade jag då först i min 3-åriga verksamhet i Göteborg och sedan i så gott som 40 år tillfälle att arbeta för värdig katolsk kyrkomusik.

Av mycket större vikt syntes det dock vara, att de katolska församlingarna i Sverige



S. Cecilia.

med tiden finge en katolsk sångbok med svenska texter, den första sedan reformationstiden. Själv var jag ytterst intresserad av denna idé; men utförandet kunde icke annat än stöta på stora hinder och svårigheter, som lågo så väl i texterna som i melodierna.

Musikalisk begåvning hade Skaparen givit mig redan i vaggan, men ej poetisk. Lyckligtvis kom jag 1894 i beröring med en kompetent svensk man av icke katolsk trosbekännelse, som ville åtaga sig att för skäligt honorar översätta till svenska de texter, som jag skulle skaffa honom. Detta var för min del ett jämförelsevis lätt arbete, enär olika tyska sångböcker innehöllo texter med melodier dels från 1500-talet, dels från senare tider intill 1800-talet, som i katolska trakter blivit hävdvunna. Dessutom kunde värdiga

CECILIA.

SAMLING

AF

KYRKLIGA HYMNER

UTGIFVEN

AF

PASTOR EDVÅRD WESSEL.



STOCKHOLM
1902.

latinska hymner och andra tyska texter komplettera samlingen. Den av pastor Benelius övade kontrollen förhindrade, att vissa med katolsk lära ej fullt överensstämmande uttryck insmögo sig i översättningen.

Betydligt större svårigheter medförde dock uppgiften att för alla texter skaffa passande melodier. Till större delen lämnades ju också dessa i de tyska sångböckerna tillika med passande orgelackompanjemang. Men för en icke ringa del texter fick jag själv ombesörja musiken både i avseende på melodier och ackompanjemang.

Till melodibildning kom min grundliga kännedom om gregoriansk koral mig väl till pass. Annorlunda däremot förhöll det sig med orgelackompanjemang. Före min ankomst till Sverige var jag långt ifrån hemmastadd i harmoniläran. Genom självstudium, handled av Piel's utmärkta harmonilära, fick jag först förvärva mig de nödiga kunskaperna. Detta kunde icke ske i en handvändning, utan krävde ett flerårigt grundligt studium. Ty huru skulle jag våga att träda inför offentligheten med ett musikaliskt arbete, som kunde utmana

berättigad kritik?

Äntligen hade jag hunnit så långt, att jag kunde våga mig på sångbokens utgivande. Till de av mig själv uppfunna melodierna fick jag också färdiggöra ackompanjemang. Gärna skulle jag ha riktat sångboken med flera melodier av uteslutande eget arbete. Men det lät sig icke göra. Om sångboken, som år 1902, strax efter Påsk, hade utkommit, skulle redan på hösten kunna komma till användning, måste orgelackompanjemang till dess vara färdigt. Till all lycka upptäckte framlidne kyrkoherde R. Kiesler bland en del gamla pappersluntor vid S:t Eriks kyrka en föråldrad sångbok, som satte mig i stånd att för egen del arrangera musiken på så sätt, att texterna fingo ett ordens betydelse motsvarande uttryck.

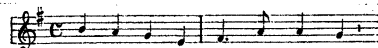
Möjligtvis intresserar sig en och annan för att ta reda på de sånger, som tillkommit dels genom mitt eget självständiga arbete, dels genom arrangemang och äro införda i "Cecilia".

Följande förteckning upptager de flesta: 12, 16, 30, 41, 42, 79, 123, 133, 138, 158, 171, 173, 188, 190, 192, 201, 204, 245, 249, 254, 255, 258, 263.

Självklart är att icke alla sånger i "Cecilia" äro av samma värde. Vid en ny upplaga, som snart skall bliva av behovet påkallad, böra mindervärdiga och sådana, som knappt någon gång sjungits, utelämnas och eventuellt ersättas av andra.

E. Wessel.

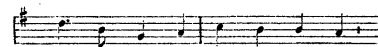
133. Jesus Kristus, dig vi prisar.



1. Je - sus Kri - stus, dig vi pri - sa,
2. Je - sus Kri - stus, dig vi lof - va,
3. Je - sus Kri - stus, du som blif - vit



1. Ty al - le - na du är god;
2. Ty vår fräls - nings hopp du är;
3. Kors - fäst för vår syn - da - skuld,



1. Att din nåd oss al - la vi - sa,
2. Du oss ger den bä - sta gáf - va:
3. Dig vi äl - ska, du oss gif - vit



1. För vår skull du ger ditt blod.
2. Ger dig själf, o Her - re kär!
3. Nåd och frid, o Her - re huld!

Vad kan man mer begära?

Nu har hon gjort det igen – utkommit med en tjock bok om katolsk historia, teoretiskt medveten, djupt förankrad i de europeiska arkivens källmaterial, lättillgängligt skriven, både berättande och analyserande. Vad mer kan man begära, frågar sig Kjell Blücker som läst Yvonne Maria Werners senaste bok *Nordisk katolicism : Katolsk mission och konversion i Danmark i ett nordiskt perspektiv*. Måhända att den skulle ha varit något mindre tjock!

Werner har med sina senaste fyra böcker blivit vår främsta specialist och auktoritet på den katolska kyrkans historia i Sverige och Norden från andra hälften av 1800-talet och fram till vår tid. Det rör sig om ett pionjärbete. Hon är en driven stilist och berättare, men vill också med olika teoretiska infallsvinklar fördjupa analysen av de händelser som kan inregistreras via det myller av arkivalier och litteratur som hon uppsökt.

Det övergripande perspektiv som hon håller fast vid är beskrivningen av katolska kyrkan som motkultur och framväxten av den så kallade miljökatolicismen. För att möta den sekulära statens utmaning kom den katolska kyrkan efter den stora revolutionen (1789) att utvecklas till det Werner kallar ett "enhetligt kulturellt system" som kom att fungera som ett säsamhälle och en alternativkultur i Europa fram till 1960-talet, då detta system av olika anledningar bröts upp. Som vi vet så blev de protestantiska kyrkornas svar på samma sekulära utmaning den motsatta. Här försökte man i stället att i så stor utsträckning som möjligt rädda vad som räddas kunde genom en fortsatt symbios med den sekulariserade staten, huvudsakligen på statens egna villkor. Detta är ramen och grunden för Werner när hon skildrar den katolska kyrkan i Norden.

Med denna utgångspunkt vidgar hon sedan perspektiven. I detta fall handlar det om konversioner. För att beskriva en sådan process under den tid som hon uppehåller sig vid (grovt räknat från mitten av 1800-talet till mitten av 1900-talet) understryker hon hur betydelsefull *aversion* var – dvs. avståndstagandet från det tidigare sammanhang i vilket man har stått.

Liksom i Werners bok om S:t Josef-systrarna slås man omedelbart av den stora skillnaden mellan läget och utvecklingen för

kyrkan i Danmark respektive i Sverige. I Danmark blev läget för den katolska kyrkan så mycket mer gynnsamt (om än inte okomplicerat) i och med religionsfrihetslagen 1849. Kyrkans möjligheter att verka ökade och den stora missionsinsatsen innebar att kyrkan i Danmark i så mycket större utsträckning än i Sverige kom att även på gräsrotsnivå domineras av de infödda danska konvertiterna. Detta gör Werners ämne mycket fruktbart. Kyrkans möjligheter till mission med konversioner som direkt mål var stort i och med det sjukvårds- och skolimperium som upprättades; firandet av liturgiska fester i det offentliga rummet blev också ett sätt för kyrkan att etablera sig.

När författaren efter de inledande två avdelningarna på sidan 179 (!) kommer fram till sitt speciella ämne för denna bok så har vi fått en bred och mycket informationsrik teckning av kyrkans läge i Danmark. Sägans skall dock att för dem som läst författarens tidigare böcker så kan nog läsningen av dessa inledande avsnitt göras mer översiktligt. Den tredje avdelningen omfattande sidorna 179–321 utgör huvuddelen av det som är författarens speciella ärende i denna bok.

Styrkan i Werners beskrivning och analys av kyrkans missions- och konversionsarbete samt konvertiterna och deras konversioner är att hon ser dem både som ett socialt och individuellt fenomen. Särskilt spännande är att ta del av den stora mängden "konversionsberättelser". Det uppfattades, menar författaren, mer eller mindre som en plikt för de litterärt begåvade katolikerna att beskriva sin väg med dess erfarenheter för en bredare publik. Den allt överskuggande gestalten i den danska kyrkan var vid denna tid författaren Johannes Jørgensen. Han har skildrat sin konversion framför allt i självbiografen *Mit Livs legende*,

men även återkommit till detta tema i andra skrifter. Prästen och konvertiten Peter Schindler spelar också en mycket stor roll för att artikulera konversionen som diskurs, om jag får använda detta modeord.

Werner dyker även ned i material som inte är höglitterärt eller producerat endast i prästerlig, högborgerlig och högadlig miljö. Intressant är hennes analys av de 60 artiklar från högst varierande horisonter som veckotidningen *Nordisk Ugeblad* lät publicera år 1920. Hon återvänder även till en motsvarande undersökning som gjordes av jesuiterna i S:ta Eugenia församling i Stockholm år 1929. Författaren är välgörande medveten om alla de svårigheter som tolkningen av sådant material medför. Rubriken på ett av avsnitten "Konversion i memoarform – norm, ideal, verklighet" sammanfattar väl problemet med att konvertiter lätt artikulera förväntade svar och beskriver sina erfarenheter med de mönster som man inhämtat från de stora konvertiternas berättelser.

Den tredje avdelningen avslutas bland annat med en djuplodande beskrivning av den teologiska reformrörelsen grundtvigianismen inom den danska lutherska kyrkan. Denna rörelse hade sin utgångspunkt i den andre av de två största danska teologerna under 1800-talet Nikolaj Frederik Severin Grundtvig, som med sin sakramentala grundsyn redan på sin tid betecknats som mycket kontroversiell och alltför katolsk. Werner har i ett tidigare sammanhang tecknat denna rörelse som en "modell för nordisk katolsk inkulturation" i sin uppsats "Grundtvig – en kyrkofader för danska konvertiter runt sekelskiftet 1900?", vilken återfinns i en mycket intressant bok med titeln *Grundtvig – nyckeln till det danska?*, som också den har utgetts av Centrum för Danmarksstudier i Lund.

En av de stora fördelarna med Yvonne Maria Werners arbeten är de internationella perspektiven och de nya oväntade infallsvinklar som hon ger sitt ämne. I den fjärde avdelningen drar Werner fram trådarna bortom den av henne definierade miljökatolicismens epok och analyserar den tid som hon följdriktigt benämner "den katolska konfessionalismens fall". Hon beskriver denna tid påfallande nyktert. Det fokus som hon riktar mot de katolska traditionalisterna ger ämnet en ny intressant vinkling i och med att den konversionsdiskurs som präglade miljökatolicismens tid tycks få sin fortsättning i dessa sammanhang. Den moderna postkonciliära

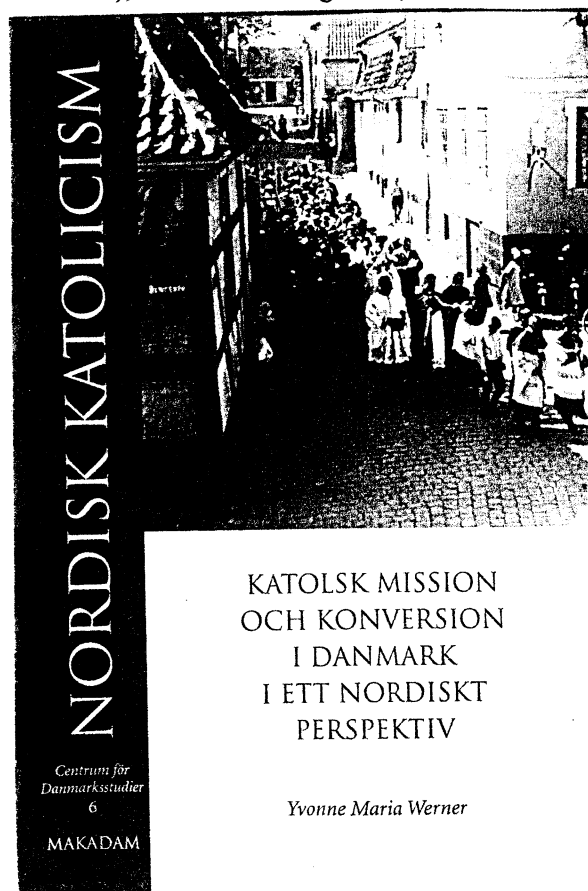
konversionsdiskursen präglas oftast inte alls av auktoritetstro, avståndstagande från andra religiösa sammanhang, underordning under kyrkans (moraliska) bud, betonande av högtidliga liturgiska ceremonier. Den moderna konvertiten är insatt i ett ekumeniskt sammanhang. Måhända är Werners bild tecknad alltför svartvitt. Men onekligen pekar författaren inte bara på intressanta fakta men också på tydliga samband och paralleller.

För oss alla som lever här och nu är den utmaning som ligger i denna historiska analys stor. Den aktualiserar vad tradition är. Utmaningen och påminnelsen för reformivrarna är som alltid att leva i traditionen med blicken bakåt, för oss traditionalister blir förstas uppmaningen att leva i traditionen med blicken framåt. En dansk vän kommenterade i ett brev dessa partier i boken med orden: "Det er lettere at kopiere tiden før konciliet – men der vil komme store chok, individuelt og kommunitært, når Tornerose vågner op og bliver bevidst om at verden ikke længere er i 1950'erna."

Yvonne Maria Werners senaste bok är rik, spännande och utmanande.

Kjell Blücker

Yvonne Maria Werner: *Nordisk katolicism: Katolsk mission och konversion i Danmark i ett nordiskt perspektiv* (Centrum för Danmarksstudier 6), Makadam förlag 2005, 454 s.



Katolska strövtåg i ABC-området

Det är en högtidsstund för alla Peter Hornungs vänner att öppna hans nya guidebok, som är en uppföljare till den tidigare "Strövtåg i det katolska Stockholm", skriver Halina Brzezinska. Boken tar oss långt utanför stadens gränser på en utflykt i katolsk svensk historia.

Att bläddra igenom de drygt hundra sidorna i det lilla anspråkslösa formatet, en bok som är lätt att ta med sig på en sommarutflykt, med utmärkta illustrationer och tydlig läsarvänlig formgivning.

Möjligen kunde man önska sig bättre kartor som visserligen är strategiskt placerade på insidan av omslaget – men inte speciellt lättlästa. (Är det Strängnäs, för resten, som man har missat att namnge i nedersta vänstra hörnet av kartan?) Och ett sak- och personregister som ju fanns i den första boken och som faktiskt behövs!

En liten fråga beträffande presentationen på omslagets baksida: Varifrån vet förlaget att Demirgians kapell i Solna var katolskt?

Peter Hornungs strövtåg tar oss så långt norrut som Vendels högtintressanta kyrka ända till Ösmo kyrka i söder. De täcker med andra ord stora delar av Uppland och Södermanland.

När jag säger "bläddra igenom", så är det egentligen inte sant: man kan faktiskt inte släppa den lilla boken och sträckläsa den med stigande nyfikenhet från pärm till pärm. Den innehåller otroligt mycket spännande information om vårt katolska förflutna, både före och efter reformationen, dokumenterat runt omkring oss i stockholmstrakten. Man lovar sig själv att snarast möjligt bege sig till alla dessa kyrkor, runstenar, slott och utsiktsplatser. Egentligen så är det inte bara vårt förflutna som beskrivs. Även dagens nya kyrkor och institutioner är omnämnda i ord och bild, t.o.m med gatuadress: "Nära Birgittasystrarna (i Djursholm), Svalnäs vägen 10, residerar sedan år 2003 den apostoliske nuntien för Norden".

Den lilla boken rekommenderas för övrigt varmt till alla kateketer som lektyr

och inspiration till utflyktsmål med undervisningsgrupper.

Det är ett privilegium att få Peter Hornung som kommentator till Albertus Pictors Biblia pauperums bildprogram i de olika kyrkorna, med hans teologiska och historiska kunskaper och dessutom med sinne för detaljerna. Exempel på det senare: "Intressanta är personernas dräkter som är folkdräkter från Sturarnas tid. Observera Döden som spelar schack med människan". Täby kyrka, sidan 48.

Teologen kommer fram när han slår fast: "Budskapet (i målningarna) är tydligt: Bibeln, Gamla och Nya testamentet har ett inre sammanhang och tolkar varandra. Evangelierna tolkas av Kyrkans tradition." Ännu tydligare märks detta i beskrivningen av Sorunda kyrka på sidan 110:

"Bland inventarierna dominerar altarskåpet, ett lybskt arbete från år 1495. Intressant är dess tema: pingstundret, med Maria mitt bland apostlarna. Tydligt ser man även att de tolv eldtungorna, symbolen för den Helige Ande, har utsänts från Fadern och Sonen, således en bekännelse till "Filioque", tvisteämnet mellan den latinska och den bysantinska kyrkan."

Källkulten var ursprungligen hednisk men övertogs av kyrkan. Trefaldighetskällan söder om Svinnegarns kyrka var hälsobringande för de många pilgrimerna före reformationen, många halta och lama blev botade, det kunde röra sig om sex tusen pilgrimer kring Trefaldighetshelgen – därav namnet. Det kunde reformatörerna inte tåla och en vinternatt år 1544 lät ärkebiskop Laurentius Petri hugga ner det stora krucifixet för att bränna det i Uppsala. Hur gick det? Fortsättningen på den spännande historien finner ni på sidan 37.

Louis Jean Desprez, den kände franske konstnären, som var en from katolik, ritade bl.a. koppartälten i Hagaparken och kulisser till Drottningholmsteatern. I konung Gustav III:s paviljong finns Desprez' målning "föreställande Gustav III:s besök i julmässan 1783 i Peterskyrkan i Rom. Den celebrerades av påven Pius VI. Detta var inledningen till den katolska kyrkans återupprättelse i Sverige."

Ytterligare några "aptitretare": "Den verkliga pärlan är en skulptur, som finns i sakristian. Skulpturen föreställer Marias möte med Elisabet (Luk. 1:49). Man ser i Elisabets öppna sköte Johannes döparen som foster med knäppta händer ligga på knä. På motsvarande sätt ses Jesusbarnet som foster i Marias sköte, sittande med högerarmen höjd till välsignelse." Var finns detta? I Sänga kyrka, vars äldsta delar är från 1100-talets slut, belägen inte långt från Drottningholm. Se sidan 20.

Eller: "Fresta kyrka har ett intressant altarskåp, som är tillverkat i Sverige på 1400-talet. Temat är Den heliga slakten (ej Den heliga familjen). Enligt denna legend var Marias moder Anna gift tre gånger. I varje äktenskap födde hon en dotter. Alla tre döttrarna kallades Maria. Den äldsta Maria blev Jesu moder. De andra Mariorna fick söner, så att Jesus hade sex manliga kusiner. *I altarskåpet innehar kvinnorna de främsta platserna medan männen förvisats till medaljongerna.* I Sverige finns sexton sådana skåp bevarade, varav ett i Söderala i Hälsingland." (HB:s kursivering) Sidan 52 i boken, illustration sidan 53.

Jag har antecknat ett tjugotal liknande citat, som av naturliga skäl inte får plats i denna anmälan. Ett gott råd: Gå genast och köp boken i den katolska bokhandeln, innan upplagan tar slut!

Halina Brzezinska

Peter Hornung, Strövtåg i målarbygd
Veritas Förlag, 2005.

"Moder, syster eller sköka"

Det är en färgstark titel Kjell Blücker givit sin senaste bok, som behandlar bilden av katolska kyrkan i kristen press år 1989, det år då påven Johannes Paulus II besökte Sverige strax därefter följd av moder Teresa.

För den som vill veta mer om hur den icke-katolska synen på det katolska tedde sig i slutet av förra århundradet möter här en intressant läsning.

Sköka är ett epitet som bara finns kvar i marginalen i synen på katolska kyrkan bland protestanter. Men det avståndstagande som emellanåt gör sig gällande när man talar om katolicismen som en annan religion, kan verka på likartat negativt sätt, som en "likartad kategori".

Det är en intressant iakttagelse. Jag minns min oförställda förvåning när jag för inte så länge sedan på en retreat i Vadstena kloster träffade deltagare som undrade om systrarna var kristna. Detta hände före Birgittajubileet. Kanske skulle det inte inträffa idag.

I svensk kristen press ses katolikerna som medsyskon på vägen, utom i de traditionellt lutherska rörelserna inom Svenska kyrkan.

Bilden av Kyrkan som moder accepterades i några få fall och då företrädesvis på den högkyrkliga kanten inom Svenska kyrkan, där man också accepterat den katolska kyrkan som moderkyrkan.

Fördomsfulla bilder av katolska kyrkan finns fortfarande. Men katolicismen befinner sig knappast längre i periferin av det svenska. Onekligen är det, som Signums recensent av boken påpekar, ett avgörande skede i den utvecklingen som Kjell Blücker belyser.

Karin Monié

Kjell Blücker, Moder, syster eller sköka. Bilden av katolska kyrkan i kristen press år 1989. Bibliotheca theologiae practicae 72. Artos förlag 2004.

En landsortsprästs vedermodor

Församlingsarbetet för en katolsk landsortspräst har under tiderna ofta varit tungt och krävande. Ett exempel på hur vardagens bekymmer kunde gestalta sig gav jesuitpater Hermann Kreutzer i en skrivelse till biskop Müller under rubriken *Anmärkingar till Gefle församlings årsräkenskaper 1943 och budgeten 1944*. I brevet till biskopen ger han en levande bild av de realiteter han hade att hantera. Här följer några partier ur brevet.

Församlingens utgifter har ökat, skriver pater Kreutzer. Det berodde framförallt på kostnaderna för vin och för resor:

”I 1943 års budget upptogs ingenting för vin. I höstas fick vi oväntat anbud av Provikarie Meyer. För vår del hade vi först för detta års budget varit tvungna att sätta upp en post för mässvin. Den sista sändningen på 50 liter fick vi år 1939.

Kostnaderna för ”resor” gingo över vårt anslag genom en resa till några flyktingsläger i Dalarna som gjordes på flyktingskommitténs i Sthlm. anmodan som hade förmedlat Socialstyrelsens tillåtelse; den gick upp till 75:70 fastän jag åkte 6 mil på cykel på grund av dålig förbindelse. I övrigt måste just betr. resorna räknas med att priserna ha starkt stigit. Redan före min tid (1934) belöpte sig kostnaderna till c:a 400 kr. Tjänsteresorna till Stockholm har inskränkts till ett minimum. När någon enstaka gång ett resebidrag skänkts, nedsattes räkningen därmed. Man kan vara glad, när man får bo hos den ena eller andra i hemmet. Spisning å hotell o.d. undviker jag praktiskt taget alltid.”

Som församlingspräst i Gävle hade pater Kreutzer sitt ansvar spritt över ett vidsträckt område. Han klargör för biskop Müller vad det kunde innebära:

”En stor roll spelar, hur ofta diasporakatolikerna skola besökas. Där det finns barn i skolåldern, såsom flera i Mora, borde en resa dit ske minst en gång i kvartalet. I början av min verksamhet här, fick jag på grund av Agronom Hagbergs besvär, tillsägelse att göra besök ungefär varannan

månad. Under 50 kr. kan en resa till Hedemora eller Mora knappt ske, till bägge tillsammans blir det nog 70 kr. Skall samtidigt, såsom borde ske, även andra strödda katoliker uppsökas som bo vid sidan om vägen, blir resan dyrare ändå. En sådan resa skulle också ta längre än en vecka, som ju inte går för söndagsgudstjänstens i Gefle del. Faktiskt har jag inte alls eller alltför sällan kunnat eller hunnit besöka många enskilda katoliker och framförallt nu flyktingar, inte sist också för kostnadernas skull.

Anslaget 500 kr. i årets budget är därför ganska litet, även med tanke på resor för präster, som komma hit för bikt resp. såsom gäster vid särskilda tillfällen. I anslaget går inte in deras kost och logi; inte alla äro nöjda med att bo i vår genomgående bostad, som just vid sådana tillfällen också används till församlingslokal. När P. Burczyk var här, måste även han utkvarteras på grund av att en pojke från Mora låg hos oss, som skulle förberedas på bikt och en gång vara med vid en katolsk högtid.”

Gudstjänstmusiken beredde också bekymmer. För pater Kreutzer var den ett ”ständigt sorgebarn” som kostade mycket pengar:

”Ett ständigt sorgebarn är musiken. Vi ha här högmässa under tiden mellan Rosenkransfesten och Pingst. En vanlig söndag med högmässa – som fordrar kör – samt aftonsång går på 12 kr, därav 5 till organisten fru Steen, 5 till fru Löfgren, som körens ledare, och 2 till aftongudstjänsten för fru Bäcklin resp. herr Landfors. Utgifterna 1943 voro så pass höga, emedan vi på grund av den sena påsken hade

högmässa in i juni månaden. Dessutom har kören väl kommit 5, 6 gånger kring julen och på festdagar även till en högtidlig aftongudstjänst samt haft lika många gånger repetition under säsongen. Om vi skall ha högmässa, kan vi inte undvara varken fru Steen, som är utexaminerad organist, eller fru Löfgren som både har auktoritet för sig och teknik, såväl för sopran som alt; utan dem skulle för övrigt kören ej heller infinna sig.

Vår kör, vilkas medlemmar praktiskt taget härstammar från Pastor de Fries tid – fastän även före hans tid lär här ha varit en utmärkt kör – befinner sig i ett utdöende stadium. Den omfattar nu endast 10 medlemmar, sedan förra året fröken Landfors och en Syster avflyttade, finns endast 2 katoliker kvar i kören: fru Palma och fru Bäcklin. Av våra protestantiska körmedlemmar, vilka som de andra inte få någon ersättning, är de flesta över 50 år. Vad vi f.n. behöva äro sopranröster, som inte finns bland församlingsmedlemmarna. Men även om vi hade sådana, ha vi inte rätt och råd att ta dem ur kyrkan. Enligt noggrann beräkning av Br. Graber, som söndagligen fastställer antalet besökande och som jämfört vår församlingsmedlemslista, kan vi i gynnsamma fall räkna med högst 25 och i vanliga fall med ofta mindre än 20 katoliker, som bevista gudstjänsten, fränsett Systrarna. Mer än 35 katoliker ha vi överhuvudtaget inte tillgängliga i staden, som komma ifråga för gudstjänstbesök. Det vanliga antalet deltagande i söndagsgudstjänsten är inkl. icke-katoliker c:a 50. I årtal ha vi försökt få nya körmedlemmar, hittills utan resultat, dels på grund av den förpliktelsen det för med sig, dels emedan nu också stadens andra kyrkor odlar körsång och det betald sådan. Sedan ett par månader ha vi fått tag i en flicka på 16 år, en släkting till hr. Roeger, som nu sjunger mot 1 kronas ersättning.”

Allt sammantaget gjorde att det inte gick att minska utgifterna för musiken. Det skulle i så fall innebära att man sänkte ambitionerna och övergick till ”gudstjänstkaraktären av ett kapell”. Knappast något som

pater Kreutzer ville se. Att hitta lösningar var svårt. Vissa poster, till exempel avlöningskontot, gick inte att pruta på. Att inkomsterna skulle stiga var föga troligt:

”Beträffande våra inkomster kan vi inte varje år räkna med sådana höga belopp som i år. Största siffran i kollekt uppnå vi vid kyrkliga högtider när länsorkesterns medlemmar medverka. Inkomsterna därvid täcka dock icke dessa gudstjänsters omkostnader, i synnerhet när annonserna räknas med.

Beträffande kyrkoskatt ha vi praktiskt taget fått allt som vi borde. Årets belopp blev så pass högt på grund av att skatter av år 1942 kommo till.”

För kommande år var emellertid utsikterna dystrare. Församlingens årsräkenskaper omfattade inte någon stor summa. Ändå var arbetet med att föra dem betungande och inkräktade på det övriga församlingsarbetet, klagade pater Kreutzer. Kunde man inte tänka sig att förenkla redovisningen till en allmän specifikation av inkomster och utgifter och förlägga den till juli månad, undrar han. Det rörde sig ju ändå om en ganska liten församling:

”Helt allmänt måste man ta i betraktande att församlingen i Gefle är mycket liten – den omfattar endast 5 riktiga familjer och några enskilda personer till – och därför i kyrkligt och ekonomiskt avseende är mycket ansträngd.”

Det var ett omfattande område rent geografiskt som pater Kreutzer hade omsorg om, Gästrikland och Dalarna. Sett i backspegeln är det inte så svårt att känna viss förståelse för hans bekymmer.

Har Du ideer om föreningens verksamhet?

Hör då av Dig till styrelsen eller våra lokala kontaktpersoner!

Syster Adelheid Lugn – första svenskfödda elisabethsystem

Maria Wilhelmina Lugn, sr Adelheid, var den första svenska som blev elisabethsyster. Först i år blev hon bekant för dagens elisabethsyster i Sverige. Tack vare släktforskaren Birgitta Persson kom man denna svenska ordenspionjär på spåren. Sr Bernarda Dressler har kartlagt sr Adelheids verksamhet i Sverige, Tyskland och Italien.

Sancta Elisabeths systrar har funnits i Sverige under snart 140 år. 1866 började de sin verksamhet i Stockholm, som andra ort har de från 1874 varit verksamma i Malmö. I dessa städer finns systrarna fortfarande; Gävle, Göteborg, Norrköping, Stäket, Uppsala och Djursholm har de numera lämnat. Elisabethsysterarna är den kongregation som haft flest systrar verksamma i Sverige. En egen provins för Sverige tillkom kring sekelskiftet 1900, då med 60 ordenssyster. Som mest har samtidigt över 70 elisabethsyster verkat här. En handfull svenska kvinnor har inträtt i kongregationen. För närvarande finns en svenskfödd syster, dock verksam i Tyskland. Första svenska som blev elisabethsyster – redan på 1870-talet – var Maria Wilhelmina Lugn, släkt med författaren Kristina Lugn.

Genomsläktforskning av Birgitta Persson i Götene har detta kvinnliga ordenslivsöde uppdagats. Systrarnas svenska provinsföreståndare syster Bernarda Dressler har spårat upp sr Adelheid och hennes tjänstgöring på olika platser i Sverige, Tyskland och Italien. Följande bygger i huvudsak på de uppgifter dessa två har forskat fram.

Från Botkyrka till katolsk skola i Stockholm

På 1860-talet tog den franske ministern i Stockholm sig an en liten flicka, som var född den 20 maj 1854 i Botkyrka socken sydväst om Stockholm. Hon var dotter till pigan Maria Hedlin och drängen Johan Johansson Lugn. Flickans namn var Maria Wilhelmina Lugn.

Av okänd anledning lät franske ministern ta med henne till Stockholm och sätta henne i den katolska internatskolan för flickor, den s.k. Slavonska skolan, som drevs av i första

hand franska och belgiska ordenssyster. Filles du Coeur de Marie, Mariadöttrarna. I kyrkoboken för Botkyrka antecknades på 1860-talets andra hälft att hon vistades hos franske ministern i Stockholm, i början av 1870-talet att franske ministern lät uppfostra henne i en katolsk skola i Stockholm. Senast i slutet av 1860-talet bodde hon i den Slavonska skolan och fick därigenom en katolsk uppfostran. Vid nästan 18 års ålder, den 5 maj 1872 gick hon till första kommunion och tio dagar senare blev hon konfirmerad av biskop Laurentius Studach. Nu var hon alltså katolik.

Elisabethsyster i Tyskland och Sverige

Utom Mariadöttrarna verkade två andra kvinnliga ordenskongregationer i Stockholm: de franska josefsysterarna, som drev Franska skolan, och de tyska Elisabethsysterarna, som sedan 1866 var verksamma vid skolan på Söder, som församlings- och sjukvårdssyster. Maria Wilhelmina Lugn anslöt sig så småningom till Elisabethsysterarna. Den 31 mars 1878 fick hon ordensdräkten i Neisse i Schlesien i dåvarande Tyskland. Först efter drygt sex år, den 30 juni 1884, avlade hon de första ordenslöftena i Neisse som då var kongregationens moderhus. Att det tog så lång tid kan förklaras med Kulturkampen, det statliga förbudet att i Tyskland upptaga nya medlemmar i ordenssamfunden. Maria Wilhelmina Lugn var nu syster M. Adelheid Lugn.

Senast 1888 var syster Adelheid tillbaka i Sverige, nu i Malmö. Där bedrev systrarna ambulering sjukvård och handhade vården av kyrkan och hjälpte till i skolan. Syster Adelheid hade fått utbildning i sjukvård och kallades sjuksköterska liksom de övriga fyra till fem systrarna i Malmö. Sina eviga löften

avlade hon i Neisse den 2 juli 1893, och hon tillhörde då fortfarande konventet i Malmö.

Tyvär är ordenssystrarnas vardagliga arbete ofta inte dokumenterat i arkiven, endast mer ovanliga händelser har noterats i de krönikor som fördes vid de olika konventen. I Malmös krönika har man dock omnämnt att sr Adelheid tillsammans med sr Synesia Funke fick i uppdrag att hålla i en insamling i Belgien för systrarnas trångbodda hus i Malmö, till vilket pengar för utbyggnad saknades. Sr Adelheid talade ju flytande franska från sin skoltid och hade bekanta i Belgien, varifrån flera av hennes lärarinnor Mariadöttrarna kom. På så sätt kunde de båda Elisabethsystrarna från Malmö bo hos olika systrar i Belgien under insamlingsresorna och insamlingen gav ett gott resultat, 3 000 kr, som möjliggjorde tillbyggnad i Malmö.

Sr Adelheid var i Malmö till 1898. 1900 befann hon sig i Kattowitz i Oberschlesien, där Elisabethsystrarna hade sjukhus, och 1906 var hon i Breslau i Schlesien. Också här drev systrarna ett sjukhus.

Capri

Från 1907 verkade sr Adelheid på Capri i Italien, till en början endast som tillfällig hjälp. På Capri bodde vid den här tiden många tyskar, och Elisabethsystrarna hade sedan 1906 ambulerande sjukvård och gästverksamhet i staden Capri. Även en del svenskar

hade slagit sig ner på den vackra ön. Mest kända är doktor Axel Munthe med sin villa San Michele och hans kungliga patient, den svenska kronprinsessan/drottningen Victoria, som långa tider av året vistades på Capri. Det är troligt att sr Adelheid träffade åtminstone doktor Munthe.

Under sommaren 1908 fick sr Adelheid företa en resa med en sjuk dam till Schweiz. Hon hade själv periodvis en klen hälsa och var därför tidvis i moderhuset i Neisse. När hon 1920 återvände till Capri efter en längre frånvaro var glädjen stor, ty hon var mycket omtyckt. 1928 firade hon sitt 50-års ordensjubileum på Capri. Det blev en riktig "familjefest", enligt krönikan.

Sr Adelheid var en from syster som bad mycket och deltog i flera mässor om dagen om det fanns tillfälle därtill. Under oktobermånaden läste man rosenkransbönen till Guds moder Marias ära. Den 22 oktober 1936 deltog hon också i denna bön och mot slutet av bönestunden avled hon, 82 år gammal. Anteckningarna i krönikan från Capri säger att hon var en "helgonlik" syster. Hon begravdes på Capri, där Elisabethsystrarna hade gravplatser. Må hon vila i frid!

Omkring 1995/96 upphörde kongregationens verksamhet på Capri. Systrarnas gravar sköts nu av systrarna i provinshuset i Rom.



*Elisabethsystrarnas hus
vid Lilla Nygatan 3 i
Malmö innan nuvarande
Elisabethhem byggdes.
Fotot taget före 1899.*

Den politiska polisen om Birgittasystrarna 1934

I förra numret av Arv och Minne fick vi ta del av den politiska polisens rapport om dominikanerna i Stockholm 1936. Två år tidigare, i maj 1934, hade samma polis skrivit den första promemorian om "katolsk propaganda". Ganska mycket handlar det om birgittasystrarna i Djursholm, "en central för viss grad av katolsk propagandaverksamhet". Även ärkebiskop Nathan Söderbloms inställning till Birgittahemmet framskymtar. Handlingen finns i SÄPOs arkiv i Riksarkivet. Texten är ordagrant återgiven, dock har namn i möjligaste mån getts en korrekt stavning, ofta är det systrarnas civila namn.

P.M.

angående den katolska propagandan i Sverige.

För polismyndigheten i Stockholm har icke framkommit några påtagliga fall angående katolikernas propagandaverksamhet. Det synes dock egendomligt, att de utländska katoliker, som här sökt och erhållit svenskt medborgarskap och äro gifta med svenska undersåtar, i de flesta fall lyckats förmå de senare att även övergå till den katolska religionen. Allmänt är känt, att en katolik, som ingår äktenskap med en protestant, för att äktenskapet skall sanktioneras av den katolska kyrkan, måste förbinda sig att låta barnen i äktenskapet även bli katoliker.

En central här i riket för viss grad av katolsk propagandaverksamhet synes vara förlagd till det s.k. Birgittahemmet, Burevägen 12 i Djursholm. Detta hem, som officiellt benämnes Birgittasystrarnas vilohem, instiftades år 1924. Vid samtal med stadsfiskal Ekström i Djursholm har denne förklarat, att han icke haft någon direkt anledning att syssla med hemmets verksamhet, och att detsamma officiellt angives vara ett vilohem för systrar, tillhörande Birgittastiftelsen, som har sitt säte i Italien. För stadsfiskal Ekström hade det synts i högsta grad märkvärdigt, att så många utländska katoliker besöka hemmet. I anledning härav gjordes en avskrift av den av Djursholmspolisen förda utlänningsloggaren, därvid framkom att följande utländska katoliker under de senaste åren besökt och vistats å Birgittahemmet:

Engelska u.s. /undersåten/ Flanagan, född den

17.7.92. Anlänt 29.12.27 från Rom. Avrest 1.9.28 till Lugano.

Engelska u.s. Amy Davies, f.d.30.5.93. Anlänt 2.10.23 från Rom. Kvarbor å hemmet.

Engelska u.s. E.M.Caffrey, f.d.17.5.97. Anlänt 4.5.27 från Lugano. Kvarbor.

Holländska u.s. Marie Mair, f.d.29.6.92. Anlänt 2.8.26 från Lugano. Avrest 31.7.29 till Norrköping. Anlänt 24.3.31 från Norrköping.

Italienska u.s. Marie Piccolantonio, f.d. 2.12.06. Anlänt 2.6.26 från Lugano. Avrest 1.9.28 till Lugano.

Italienska u.s. Antoinette Abberonte, f.d. 10.7.99. Anlänt 10.9.28 från Lugano. Anlänt 4.3.31 från Norrk. Kvarbor.

Tyska u.s. E.M.G. Echtermeyer, f.d.15.4.91. Anlänt 3.6.29 från Rom. Avrest 4.8.29 till Norrköping. Anlänt 27.9.29 från Rom. Avrest 4.8.30 till Norrköping.

Tyska u.s. Sophie Peters, f.d.16.8.96. Anlänt 31.7.29 från Rom. Kvarbor.

Tyska u.s. Magdalena Rehm, f.d. 23.1.87. Anlänt 6.4.30 från Stockholm.

Statslösa Elisabeth Eichwald, f.d.17.10.68. Anlänt okt. 1933. Kvarbor.

Varje år anordnar Birgittahemmet en mindre religiös procession inom samhället, vartill vid varje tillfälle tillstånd begäres av polismyndigheten i Djursholm. Kring hemmet är i övrigt mycken mystik och sekretess rådande, vilket givit anledningen till mångahanda rykten bland ortsbefolkningen. Själsovrjare för hemmet är en pastor Teodor van Heugten. Biskop Müller vistas för närvarande å hemmet.

Kanslirådet Mohn i Kungl. Utrikesdepartementet har på förfrågan under den

förutsättning, att hans uppgifter komme att betraktas såsom fullt konfidentiella, angående den katolska propagandan berättat följande:

Den katolska propagandan i Sverige vore för närvarande uppdelad i två olika linjer, en för mer öppen och allmän propaganda och en linje för den hemliga propagandan. Att emellertid kunna anskaffa några direkta bevis för den hemliga propagandan vore så gott som uteslutet, enär densamma bedreves under sådana former, att utomstående icke kunde få någon inblick i densamma. Framlidne ärkebiskopen Söderblom hade på sin tid varit synnerligen bekymrad för denna katolska propaganda i Sverige och hade vid något tillfälle före sin död ombett kanslirådet Mohn, att ha ett särskilt öga på den katolska stiftelsen, Birgittahemmet, i Djursholm, varav Mohn dragit den slutsatsen, att ifrågavarande stiftelse vore ett slags central för den katolska propagandan. Stiftelsen vore i realiteten ett kloster, men hade katolikerna officiellt lagt stiftelsens verksamhet på en annan bog, nämligen såsom tidigare nämnts som ett vilohem för katoliker. En dam i hög samhällsställning, vilkens namn Mohn icke ville meddela, men som vistats på hemmet i Djursholm, hade personligen berättat en del om katolikernas propagandaverksamhet, men hade hon icke velat yppa allt, då hon ansåg det vara orätt mot det hem, där hon åtnjutit gästfrihet.

Beträffande Franska skolan i Stockholm berättade Mohn, att före M:elle Roulliers tid de protestantiska barn, som åtnjuto undervisning vid skolan, helt befriades från terminsavgifterna, om de besökte de katolska mässorna på skolan. För icke så lång tid tillbaka hade en lärarinna vid skolan för ett par barn, som gingo i skolan, liksom av en

händelse påpekat, att barnens fader icke kunde komma till himmelen, enär han vore protestant. Barnen hade i anledning härav av fadern tagits ur skolan.

För en del år sedan hade rektorn för en samskola i Stockholm uttryckt sin förvåning över att så många barn vid skolan med de vanliga namnen Andersson, Pettersson och Svensson o.dyl. vore katoliker. Vid undersökning i saken konstaterades, att dessa vore s.k. köpta barn, d.v.s. sådana som föräldrarna överlämnat som fosterbarn mot en summa ett för allt.

Vid en hastig undersökning av katoliker som upptagits till svenska medborgare och som äro gifta med svenskar ha vid ett stickprov under tiden januari – april 1933 framkommit att icke mindre än 6 katolska män upptagits till svenska medborgare under denna tid. Dessa familjer hava sammanlagt 6 barn, men har ännu ej konstaterats, huruvida samtliga dessa barn äro upptagna i den katolska kyrkan, men torde efter vad som tidigare är känt i dylika fall så helt säkert vara förhållandet.

En politisk flykting av ungersk nationalitet vid namn Lasko, boende å Ektorps, har uppgivit, att han, trots att han meddelat den katolska kyrkan, att han icke längre bekände sig till katolicismen, kort före jul föregående år från katolska kyrkan erhållit en insamlingslista med begäran om penninghjälp för den katolska kyrkans hjälpverksamhet. För omkring en vecka sedan hade han bekommit en katolsk propagandatidning, betitlad "Herdebrevet". Detta torde få räknas till den mer öppna katolska propagandan.

Stockholm den 17 februari 1934.

"S" "K" "M".



Klosterliv och kapitalism?

I förra numret av Arv och Minne kunde man läsa om den politiska polisens många underliga uppfattningar om dominikansystrar och klosterliv. Dock blev texten lite väl märklig när det gällde polisens uppfattning (s. 10) att utbildningen gick ut på att göra de kvinnliga noviserna apatiska för allt annat än *klosterlivet och kapitalismen*. Det sista ordet var här en felskrivning (av Arv och Minnes redaktion) för det i sammanhanget onekligen mer naturliga *katolicismen*.

Jesuiterna från Gislaved

I Gyllenfors i nuvarande Gislaved i Jönköpings län fanns det efter 1800-talets mitt en liten katolsk koloni bestående av arbetare vid glasbruket och deras familjer. Två där födda pojkar – bröder – blev jesuiter, men drabbades av sjukdom och tidig död.

Svenska kallelser till jesuitorden

Jesuiternas verksamhet i Danmark sedan 1872 och i Sverige sedan 1879 ledde till att åtminstone tio i Sverige boende ynglingar eller yngre män inträdde i jesuitorden under ett 25-tal år från 1878 och framåt. Dessa inträdde i orden i två perioder, 1878–1882 och 1894–1904, jämnt fördelade med fem i varje. Samtliga i den första gruppen var i Sverige födda katoliker, som gått i katolska skolor först i Stockholm och sedan i Frankrike eller Danmark, medan alla fem i den andra gruppen var konvertiter, med nära relationer till jesuiterna som då verkade i Stockholm och Göteborg.

Greve Bernhard Stolberg

Jesuiterna fick under 1870-talet kallelser från Sverige även före 1879. En av dessa var då redan präst – österrikiske greven Bernhard zu Stolberg-Stolberg (1838–1926). Han hade gått i skola hos jesuiter, blivit officer och besökt Sverige första gången 1863. Då bestämde han sig för att bli präst och verka här. Efter prästvigningen kom han 1869 till Sverige och blev den förste katolske kyrkoherden i Malmö (1870). Där hade han mycket kontakter med de sedan 1872 i Köpenhamn verksamma tyska jesuiterna. Så hämtade han sina biktfäder bland dem. 1875 lämnade Stolberg kyrkoherdetjänsten och Sverige för att inträda i jesuitorden. Han återkom hit som jesuit 1881.

Det skulle dröja till 1960-talet innan någon annan i Sverige redan verksam präst inträdde i jesuitorden och återvände hit som jesuit. Utom Stolberg var alla andra svenskar som inträdde i orden under 1800-talets senare del ynglingar eller yngre män. Alla utom en av dem skulle studera till präst, den ende som blev jesuitbroder var född i utlandet men uppvuxen i Sverige.

Glasblåsare i småländska Gyllenfors

Gyllenfors glasbruk i Anderstorps socken (numera Gislaved) i Jönköpings län togs i drift 1850. Tidigare fanns ett järnbruk, men sedan glastillverkningen kommit igång fick järnet en allt mer underordnad roll. Man satsade på fönsterglastillverkning, vilken så småningom upphörde 1890

sannolikt på grund av utlandskonkurrensen. Redan från början skaffade glasbruket skickliga glasarbetare från Tyskland. 1850 inflyttade ett antal tyska glasblåsare, de flesta var katoliker.

I Gyllenfors fanns det alltså en liten katolsk koloni, som mest ett 25-tal personer. Dessa fick i regel en gång om året besök av präster från Stockholm, Göteborg och Malmö. När Sverige fick sin andra katolska församling, 1862 i Göteborg, fördes Småland dit. 1870 bytte Gyllenforskatolikerna församlingstillhörighet igen, nu blev det den nya församlingen i Malmö, med kyrkoherden Stolberg, som fick ansvaret för Småland.

Familjen Meyer och katolska kyrkan

En av de tyska katolikerna i Gyllenfors var glasblåsaren Anton Meyer, som inflyttat 1850. Han var född 1825 i Holtheim vid Paderborn och gifte sig 1852 med två år yngre Theresia Evers, också hon katolik. Mellan 1855 och 1871 föddes deras sju barn i Gyllenfors, fyra flickor och tre pojkar.

Meyer avancerade och blev hyttmästare vid glasbruket. Det synes som om han hade betydande ekonomiska tillgångar, som användes för olika katolska ändamål, i både Stockholm och Malmö. Vid 1860-talets mitt lånade han till kyrkoherde Anton Bernhard ut över 6.000 riksdaler till ny- och tillbyggnader i Stockholm. Åtminstone en del av glaset till Eugeniakyrkan kom från Gyllenfors. 1870 lånade Meyer på nytt ut över 5.000 riksdaler till Stockholmsförsamlingen. Lånet återbetalades 1873. Meyer understödde även bygget av den katolska kyrkan i Malmö genom lån under 1872 på 20.000 riksdaler, lån som återbetalades hösten 1875, när familjen Meyer lämnade Sverige.

Det synes alltså som om familjen hade nära kontakter både med kyrkoherden Anton Bernhard i Stockholm och med nye kyrkoherden i Malmö, Bernhard Stolberg. Den senare har berättat om ett besök i Gyllenfors i mars 1871. Han reste med snälltåg tisdagen den 21 mars till Moheda i Småland, därefter samma kväll vidare med telegrafiskt beställda hästar till Gyllenfors, dit han kom fram onsdag eftermiddag. Där uppehöll han sig bland förträffliga människor, som såg en katolsk präst

en enda gång om året. Två barndop hann han med, men tiden var knapp. För påskkommunionen läste han den heliga mässan tidigt klockan tre på morgonen. Sedan måste han vidare. Resan hem till Malmö med det nedpackade resealtaret tog hela dagen och den följande natten – Stolberg ankom just i tid till Marie bebådelsedags mässa.

För att säkra en katolsk uppfostran för barnen i den småländska diasporan, placerades de redan från 1850-talets mitt i katolska internat-skolor i Stockholm. Så skedde även senare med familjen Meyers barn.

Bröderna Martin och Robert Meyer

Martin föddes i Gyllenfors som familjens tredje barn och första son den 11 augusti 1861. Fjorton dagar senare döptes han där av den katolske kyrkoherden Anton Bernhard, som rest ner från Stockholm. Martins yngre bror Robert föddes den 7 juni 1863 och döptes av Bernhard en dryg vecka senare. Vid detta besök förrättade Bernhard ytterligare ett dop och en vigsel i Gyllenfors.

Regelrätta elevförteckningar från de katolska flickskolorna i Stockholm synes inte ha bevarats, men däremot förteckningar från skolan och internatet för gossar. Av dem framgår att Martin och Robert fick sin skolgång i den katolska pojkskolan med internat som låg på Götgatan på Söder. Martin började där 1869 och den två år yngre Robert 1871. Men 1873 lämnade de skolan.

Den katolska kolonin i Gyllenfors existerade i 25 år, den upplöstes 1875. Detta år finns hela familjen Meyer med i Anderstorps flyttningslängd som utflyttad till Tyskland, en dotter i familjen blev konfirmerad av pastor Stolberg i Malmö i juni 1875. I husförhörslängden redovisas därmed inte längre någon katolik på orten. Samma år avreste även Stolberg från Sverige för att inträda i jesuitorden. Det är troligt att de äldre Meyersönerna redan 1873 hade skickats utomlands för vidare skolutbildning. Den blivande nye apostoliske vikarien Huber förestod pojkskolan i Stockholm där bröderna gick och hade goda relationer till jesuiterna. I Amiens, dit pojkar sändes för vidare skolgång, fanns en svensk S:t Vincentsyster från Stockholm, syster Antoinette (civilt Elisabeth) Åderman från Stockholm (om henne står att läsa i Arv och Minne nr 4, 1996).

Amiens

Martin och Robert och även yngste brodern Johan (född 1867) fortsatte studierna vid den jesuitledda apostoliska skolan i nordfranska Amiens, en stor och framgångsrik skolinrättning med hundratals

elever och många kallelser till präst och ordensliv.

Efter att ha avlagt lägre examen inträdde Martin 17 år gammal den 21 september 1878 i jesuitnovisiatet i Saint-Acheul i Amiens, tillhörande den nordfranska jesuitprovinsen. Där hade månaden före den fyra år äldre islänningen Jon Sveinsson ("Nonni") också inträtt i orden.

Det av jesuiterna ledda kollegiet i Amiens hade genom åren ett antal svenska pojkar som elever, antingen där eller vid den dit hörande apostoliska skolan. Vid internaten anslutna till skolan och kollegiet i Amiens blev det under 1870-talet ett mycket stort antal kallelser till jesuitorden och till sekularprästupbildningen, även svenskar och andra nordbor fanns bland dem. Men 1880 tvingades jesuiterna överge utbildningsanstalterna på grund av de nya stränga lagarna mot religiösa ordnar i Frankrike.

Tronchiennes i Belgien

Mot slutet av juni 1880 blev de franska jesuiterna utkastade från sina hus. Den apostoliska skolan i Amiens flyttade då till England, den återflyttades till Amiens 1894. Noviserna i Saint-Acheul överfördes 1880 till novisiatet i Tronchiennes tillhörande den belgiska jesuitprovinsen. Där inträdde även Martins yngre bror Robert, som gått i den nu stängda Amiensskolan, i novisiatet den 26 september 1880. Även brödernas skolkamrat Karl Brandt inträdde i orden den 10 augusti 1880.

Studier, sjukdom och död

Den äldre brodern Martin Meyer drabbades snart av lungdotter och blev mycket sjuk. Med nedsatta krafter begav han sig på pilgrimsfärd till Lourdes med visst hopp om tillfrisknande. Men Gud ville annorlunda, inte lång tid efter återkomsten till Tronchiennes avled han den 3 november 1881, endast 20 år gammal.

Den yngre brodern Robert Meyer gick ett liknande öde till mötes. Han hade samma bakgrund med skolgång i Stockholm och Amiens och hade även han vid 17 års ålder inträtt i Jesu Sällskap 1880 i Tronchiennes. Senare överflyttade han och Brandt till novisiatet i Gemert i södra Holland, dit novisiatet flyttats i september 1881. Studierna var framgångsrika, men även Robert drabbades av svår sjukdom. Den 22 april 1887 dog han i Exaten i Holland, knappt 24 år gammal.

Som nämnts var det utom bröderna Meyer ytterligare tre pojkar från den katolska skolan i Stockholm som i början av 1880-talet inträdde i jesuitorden, men om dem ska inte berättas här.

Lars Hallberg

Rainer Kunze rotar i sin bokhylla

Bön- och mässböcker på svenska



I Arv och Minne 22 efterlyste redaktionen förslag på ämnen För historisk forskning. Tidigare, i AoM 16, pekade pater Hornung S.J. på behovet av forskning om katolska media. Nu vill jag fortsätta och efterlysa forskning om äldre katolska tryck efter reformationen, särskilt liturgiska texter.

Jag är inte någon forskare. Min kunskap bygger jag på material som jag har samlat under många år. Jag vill ge en liten puff åt någon som kan forska och samtidigt redogöra för det som jag har sett.

Bibliografi och dylikt

1. N.F. Molin har i jubileumsskriften *S:ta Eugenia kyrka 1837–1937* (1:a uppl. 1937) skrivit "Bidrag till en svensk katolsk bibliografi". Han utgår från böckerna som finns i församlingens arkiv, och redovisar noggrant på sex sidor titlar, eventuella författare och tryckår.

2. Erik Neander skriver i samma bok elva sidor om "Katolska Församlingens i Stockholm äldsta andaktsböcker och katekeser". Han redogör för bakgrunden till några utgåvor. Hans artikel är en rik källa till kunskap om de viktigaste bön- och mässböckerna.

Ändå har läsaren frågor: Hur ser böckerna ut? Vem var utgivaren? Vem gjorde översättningarna? Vilka bibelöversättningar användes? Hur finansierades utgivningen? Hur stora var upplagorna? Hur distribuerades böckerna? Vad kostade de att köpa? En del tryck förefaller ha funnits i olika bindningar. Varför?

Till sist men inte minst viktigt: Vilka teologiska koncept ligger bakom innehållet

och vad säger utgåvorna om situationen i vårt stift respektive det dåvarande apostoliska vikariatet?

3. I Arv och Minne 16 skrev pater Hornung om förlagsverksamhet och finansiering. Hans artikel utgör en bra utgångspunkt för ett mer ingående arbete.

4. Kajsa Rootzén, *Svensk katolsk bibliografi* (1961) 74 s. I inledningen sägs att förteckningen begränsats till vad som fanns tillgängligt i bokhandeln vid bibliografins utgivning. Under rubriken "liturgiska texter" redovisas sju utgåvor mellan 1943 och 1960. Tre sidor tar upp titlar om historiska studier i ämnet liturgi (1879–1960), men då inte enbart om katolsk liturgi.

5. Yvonne Maria Werner, *Världsvid men främmande*. Här kan man läsa mycket om liturgin på 1800-talet (s.140–144) men ingenting om de liturgiska böckerna.

Efter att ha hört efter med några som borde känna till ämnet har jag förstått att ingen

kände till någon mer ingående studie kring katolska mässtexter eller andra liturgiska texter i Sverige från 1836 och framåt.

Troligen förhåller det sig på samma sätt med katolskt kateketiskt material efter katekesen 1800 samt psalmböckerna.

Även andra katolska tryckalster (det finns många!) från den tiden är säkert intressanta för en ingående undersökning.

Användningen av frakturstil t.o.m. 1880 skall inte avskräcka! Det tar bara några timmar att lära sig läsa den utan besvär.

Aptitretare för en forskningslysten person: Utgåvor före 1900

Grunden till alla liturgiska utgåvor är förstås *Missale Romanum*, som är normgivande för hela Kyrkan. Finns det egna för Sverige?

Jag har tyvärr bara ett exemplar från 1892 i rött skinnband med guldprägling och präktiga mäsingsbeslag. Det typiskt svenska är ett proprium (stiftets egna fester), "Missae patronum et festorum proprium Poloniae et Sueciae item Russiae et ducatus Silesiae". För firandet av Birgitta anges den 7 oktober och för Erik den 18 maj.

1836: Bönbok för Catholska Församlingen i Stockholm. Första Afdelningen. (138 s. 18x12 cm) Publicerad hos Samuel Rumstedt, som utgav många biblar utan angivande av kunglig stadfästelse, i en upplaga på 2000 exemplar. Lika stor som Oremus 1930. Enligt Erik Neander utkom aldrig någon andra del.

Mitt exemplar är ett flerfärgat pappersband utan några emblem. Pappret är lite gråaktigt och grovt. Typerna är nedtryckta i pappret så att det känns med fingrarna. Utförandet är snarlikt hovkaplanen Studachs Schwedische Volksharfe från 1826, som också gavs ut av Rumstedt.

De första elva sidorna upptas av böner och "andaktsöfningar". Därpå följer förklaring till mässan och "Förklaring på de wigda kläder, i hvilka Presten förrättar den heliga Messan". Avsnittet visar hur man förklarade Eukaristin under mer än hundra år: "Den långa hwita skjortan ("Alba") betyder: den hwita klädseln, hwari Herodes

klädde Jesum, och föraktade och begabbade Honom. Men i hemligt förstånd, betyder den människans renhet och helighet, Guds nådes bröllopsklädsel, förwärfwad oss genom Jesu Christi blod, utom hwilken ingen får ingå i bröllopsgården, utan att kastas i det yttersta mörkret."

På s. 25 börjar "messandakterna". Den första innehåller böner som skall läsas "parallellt med messans framskridande vid altaret" som först och främst ansågs vara prästens mässa. Sedan följer "Andra Messandakten. Hem-Messa eller böner under Gudstjensten för sådane, hwilka äro hindrade att bevista i kyrkan det heliga Messoffret". Därefter följer högmässans text i översättning från latinet efter den latinska texten, mässpsalmer till mässans olika delar och olika böner och andakter, bland annat "Nattvardens Sakrament".

1841–1843: Leonhard Goffine's religionshandbok för katholska församlingar. Förra och andra delen (i ett band) innehållande sön- och helgedagars epistlar, evangelier, tros- och sedoläror, samt förklaringar öfver de förnämsta kyrkobruk. (439 + 504 s). ca 19 x 11 cm beroende på bindning.

Boken är en översättning från tyskan. Religions-handboken innehåller *inte* mässans ordinarium (fasta delar), *inte* heller prefationerna och saknar latinsk text. Den är försedd med ett förord av apostoliske vikarien Studach.

1850: Högst nyttiga Andaktsöfningar med undertiteln "vid enskild och offentlig Gudstjenst, helst Högmässogudstjensten, inom Katolska Församlingen". "På Utgivarens förlag – P. A. Huldbergs Boktryckeri, Stockholm" 68+4+24+22 s. (mitt lilla exemplar), 14,5 x 9 cm.

Olika texter (Korsvägsandakt, Nya stadgar för Requiem-Samfundet m.fl.) som tydligen ursprungligen haft något skiljaktiga format är hopbundna med missalet. Här finns "Den hel. Eugenias högtid" (Mässans proprium) och "Den hel. Eugenias leverne". Här finns, förmodligen, för första gången i Sverige mässans ordinarium på latin och

svenska i parallella spalter som i ett modernt missale. Biskopligt förord eller Imprimatur finns inte.

Att fundera över: Kände utgivarna inte till Kyrkans påbud angående mässtexterna? Dessa fick inte översättas från latinet till folkspråken.

1863: *Missale Romanum eller Messordning för årets alla Sön- och Helgedagar inom Katholska Kyrkan med latinsk och svensk text*". 752 s., 15 x 9,5 cm.

Missalet, beskrivet av Neander, föreligger i brunt och rött skinnband med olika präglingar i guld. Det röda bandet har guldsnitt. Missalet avslutas med mässans latinsk-svenska text. Det utgavs samma år även i en förkortad utgåva, motsvarande de första 160 sidorna.

Att fundera över: Gjordes särbindningen av första delen i en större upplaga för att lättare kunna tas med till kyrkan? Den är relativt påkostad och verkar inte vara en privat bindning.

Evangelietexterna verkar – med lätta moderniseringar i stavningen – vara hämtade ur Karl XII:s bibel (1703), som på 1800-talet var en av "konungen gillad och stadfäst" text. Imprimatur (kyrkligt godkännande) för tryck saknas! Var man medveten om det upprepade förbudet (Pius IX) att översätta mässans text till modersmål? Var behovet så stort att man inte brydde sig om förbudet? Finns det några andra förklaringar till att ett biskopligt godkännande saknas? Det första godkännande för liturgiska texter som jag hittat finns i Skyddsengeln från 1887.

1876: Katolska Kyrkans *Requiem Messa* med latinsk och svensk text. 53 s., 14 x 9 cm. Det finns exemplar med tilltryck på titelsidan: "vid H. MAJ:T ENKEDROT-NING JOSEFINAS BEGRAFNING". Dessa omfattar bara 51 sidor och saknar "Årsmotmessen" på årsdagen.

Att fundera över: Trycktes upplagan med anledning av "Enkedrottningens begravning"? Lades sidorna 52–53 till för vanligt bruk? Eller användes delar av en ursprunglig upplaga till änkedrottningens begravning? Vilken bibeltext används? Det är inte texten ur Karl XII:s bibel. Rör det sig om en "egen" översättning? I så fall, av vem?

1880 *Bönbok för Katolske Kristna*, 228 s., 11 x 8 cm. Man börjar dra ner på storleken! En ganska enkel utgåva, tydligen för dagligt bruk. Sista trycket med frakturstil. Mitt bundna exemplar saknar de första 140 sidorna och omfattar endast sidorna 141–228: böner och betraktelser inklusive en korsvägsandakt.

Att fundera över: Hur ser den ursprungliga bönboken ut?

1887 *Skyddsengeln. Bönbok för katolske kristne. Med 3 stålgravyrer*. 624 s. 10,5 x 7 cm. Över 3 cm tjock, dvs. tjockare än nuvarande Oremus och inte ens hälften så stor. En liten tjock pärla! Omnämns inte av Neander. Förväxla den inte med Skyddsängeln, Bönbok för ungdom i Sverige, 1943, 2:a uppl. 1953!

Mitt exemplar är bundet i skinn med prägling på framsidan och guldsnitt. Titelblad i rött och svart. Tre stålstick med inhäftat silkespapper framför som skydd. På varje sida är texten tryckt inom en ram med kors i hörnen.

Det kan vara givande att jämföra Skyddsengeln med bönboken från 1836. Följande skillnader är tydliga: pappret av bästa kvalitet och trycket skarpt och "lätt". Imprimatur av biskop Bitter. Utförligt allmänt register finns och ett alfabetiskt register över sånger och "mera brukliga" böner. Mässandakterna har placerats under rubriken "Dagliga böner". Som "Tredje Messandakten" återfinns "Bönerna som läsas af presten vid frambärandet af det h. offret" på latin och svenska. Söndagsvespern finns på latin och svenska under rubriken "Veckoandakter-söndagen". Under

”månatliga andakter” finns tre kommunionandakter.

Att fundera över: Här finns mycket att hämta om man vill veta något om privatandakter och gudstjänstliv.

Hur kommer det sig att bönboken är så utstuderat ”fin”? Vem står bakom Skyddsengeln? Har initiativet vid utgivningen övergått från jesuiterna till den apostoliske vikarien Bitter och församlingen på Söder? Har man satsat medel i ett prestigeobjekt?

1889 *Själtröst – andaktsbok för sjuke och lidande – själamässan, Begravningsritus samt böner för de aflidne.* 302 + VI s., ca 13 x 9 cm.

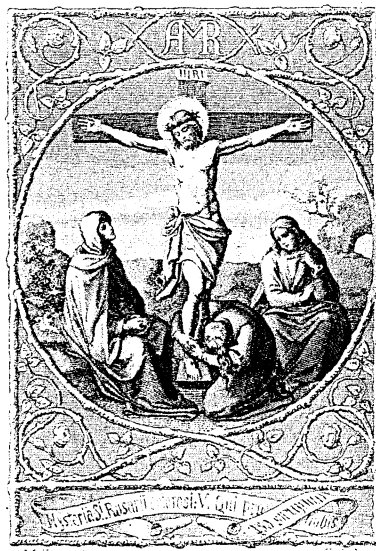
Framför mig ligger ett präktigt blått band med reliefprägling och ett gyllene kors på framsidan. Imprimatur av biskop Bitter. I första delen hittar vi ”Lärdomar och tröstegrunder för sjuke och lidande”, i den andra ”Böner och andaktsöfningar ...” I ett ”Tillägg” finns ”Andaktsöfningar för de avlidne”, bl.a. ”Messian på begravningsdagen”, ”Årsdagsmessa” och ”Messian på alla själars dag”, alla med latinsk och svensk text med undantag av de texter som prästen läste tyst. Bönerna som lästes på vägen från ”likets mottagande i sorgehuset” till ”likets begravning” finns på latin och svenska, likaså ”Begravningsritus för barn”.

1889: *Själamessan – begravningsritus* med samma format som ett omtryck ur *Själtröst*. Den innehåller den förra bokens Tillägg (s. 171 – 304) med ny numrering av sidorna från 1 – 134+VI.

Att fundera över: Dessa böcker behandlas inte i Neanders artikel 1937. Kanske inte heller de har tillkommit på jesuiternas initiativ? Kan man ha gjort en mindre utgåva för användning vid aktuella dödsfall efter det att den första utgåvan med 304 s. utkommit? I bibliografin i jubileumsboken från 1937 ser det ut att förhålla sig tvärtom.

I ett kommande nummer av Arv och Minne rotar jag vidare i min bokhylla. Då kommer det att handla om 1900-talet.

Rainer Kunze



Stålgravyer ur *Skyddsengeln*
Bönbok för katolske kristne, 1887

KATOLSK HISTORISK FÖRENING I SVERIGE

Program hösten 2005



STOCKHOLM

Torsd. den 22 september
Kl. 19.00
S:ta Eugenia kyrka
Kungsträdgårdsg. 12

Ambassadör Fredrik Vahlquist
Sveriges förbindelser med Heliga Stolen

Torsd. den 27 oktober
Kl. 19.00
S:ta Eugenia kyrka
Kungsträdgårdsg. 12

F. rådman Barbro Lindqvist
Vad första kyrkoboken berättar – och inte berättar
Katoliker i Stockholm på Karl XII:s tid

Torsd. den 17 november
Kl. 19.00
S:ta Eugenia kyrka
Kungsträdgårdsg. 12

Teol. dr Kjell Blückert
"Att kyssa påvens fötter" – det svenska ekumeniska
landskapet efter 1989

UPPSALA

Onsd. den 9 november
Kl. 19.00
S:t Lars kyrka
Slottsgränd 7 A

Fil. dr Britt-Inger Johansson
"Av levande utvalda stenar bygger du ett hus för din
härlighet" . Tankar om kyrkobyggnaden
(Samarrangemang med Forum Catholicum Upsaliense)

LUND

Lörd. den 10 september
Kl. 15.00
S:t Thomas kyrka
St. Tomegatan

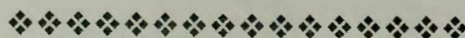
Professor Sten Hidal
"... förblindande en vidskeplig allmoge."
Om Carl von Linnés antikatolicism

Lörd. den 8 oktober
Kl. 15.00
S:t Thomas kyrka
St. Tomegatan

Teol. dr Kjell Blückert
"Att kyssa påvens fötter" – det svenska ekumeniska
landskapet efter 1989

KATOLSK HISTORISK FÖRENING I SVERIGE

Program hösten 2005



GÖTEBORG

Tisd.den 6 september

Kl. 19.00

Astridsalen

Gamla skolbyggnaden

Kristus Konungens kyrka

Nya Allén

Docent Sven-Erik Pernler

S:ta Helena av Skövde och den helige biskopen

Brynolf Algotsson. Så lika och ändå så olika

Torsd den 29 september

Kl. 19.00

Astridsalen

Gamla skolbyggnaden

Kristus Konungens kyrka

Nya Allén

Docent Yvonne Maria Werner

Vår nye påve Benedikt XVI och hans teologi

I övrigt planeras sammankomster sista tisdagen i månaden.

Se vidare föreningens hemsida för aktuell information

<http://www.hem.passagen.se/katolskhistoria/>

INNEHÅLL

INLEDNING <i>Yvonne Maria Werner</i>	
BIRGITTINERNAS ÅTERKOMST TILL SVERIGE ... <i>Agneta af Järnske Östham</i>	23
KVINNIG MOTKULTUR I DEN KATOLSKA MISSIONENS TJÄNST Sankt Josefsystarna i Sverige och Danmark <i>Yvonne Maria Werner</i>	71
KULTURMÖTE I KLOSTER Dominikansystrar i Sverige 1931-2000 <i>Karin Almqvist</i>	121
NATIONELLT MEN FRÄMMANDE ... Kvinnliga religiösa kommuniteter i Svenska kyrkan <i>Birgitta Ljung</i>	169
ETT KVINNOANSIKTE ÅT KYRKAN ... Ecklesiologiska aspekter på ordnar och kommuniteter för kvinnor <i>Sven Erik Bradd</i>	225

KHF:s
skrift
nr 3



MEDLEMSKAP

Medlem i KHF blir man genom att betala in medlemsavgiften till föreningens pg 22 20 10-1. Årsavgiften är för enskild person 100 kr, ytterligare familjemedlem (make eller maka) 50 kr, församling eller ordenskommunitet 150 kr.